

Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо Совет — Хасэмрэ и Правительствэрэ ягъэзет

Сурэтыр А. Гусевым тырихыгъ.

Районым иллыкloxэр ригъэблэгъагъэх

Адыгэ Республикэм и Лышхъэу Тхьаклушынэ Аслъан муниципальнэ образованиеу «Мыекъопэ районым» иллыкlo куп тыгъуасэ ригъэблэгъагъ. Иофтхъабзэм хэлэжъагъэх АР-м иминистрэхэм я Кабинет хэтхэр, АР-м и Къэралыгъо Совет — Хасэм и депутатхэм ащыщхэр. ЫпшъэкIэ зигугъу къэтшыгъэ районым социальнэ-экономическэ лъэныкъохэмкIэ илофхэм язытет непэ зыфэдэм, икIыгъэ илэссым гъэхъагъэу ышын ылэкIыгъэхэм, щыклагъэу ыкIи гумэкIыгъоу къэуцухэрэр дэгъэзыжыгъэнхэм фэшI шIэгъэн фаехэм къэзэрэуыгъоигъэхэр атегушылагъэх.

Щыфхэм яшыэкIэ-псэукIэ нахышIу шыгъэныр, районым иэкономикэ тапэки хэхъоныгъэхэр егъэшIыгъэнхэр, шIуагъэ къэзытышт программэхэр шы-лэныгъэм щыпхырышыгъэнхэр анахь шъхьалэу зэрэщытыр Тхьаклушынэ Аслъан кыыхигъэщыгъ ыкIи ащкIэ районым иактив пшъэрылгъ гъэнэфагъэхэр кы-фигъэуцугъэх.

Мыекъопэ районым иадминистрация ипашъэу Евгений Ковалевым кызыриуагъэмкIэ, непэрэ мафэхэм яхуллэу районым социальнэ-экономическэ лъэныкъохэмкIэ илофхэм язытет уигъэрэзэнэу щыт. Бюджетым игъэц-

кIэн епхыгъэу 2011-рэ илэссым пшъэрылгъэу зыфагъэуцужыгъэхэр зэшIохыгъэ хуыгъэх, федеральнэ ыкIи республикэ программэхэм шIуагъэ къатыгъ. Псыр, гъэстыныпхъэ шхуантIэр, электричеством псэупIэхэм ящэ-лэгъэнхэм, туризмэм зегъэушъомбгъугъэным, нэмыкI социальнэ мэхъанэ зилэ лъэныкъохэр гъэцэкIэгъэнхэм тапэки ана-лэ зэрэтырагъэтыщтыр Е. Ковалевым кылуагъ.

Республикэм иэкономикэ хэхъоныгъэхэр ышIынхэмкIэ Мыекъопэ районым мэхъанэшхо зэриIэр республикэм ипашъэхэм пчъагъэрэ кыхагъэщыгъ. Джырэ уахътэ щыклагъэу шыIэхэм ядэгъэзыжын ары анахь пшъэрылгъ шъхьалэу къагъэнафэрэр.

ТХЪАРКЪОХЪО Адам.

Тхьаклушынэ Аслъан:

Адыгэ Рес-
публикэм и
Лышхъэу
Тхьаклушынэ

Аслъан тыгъоснахыпэ федеральнэ, регион СМИ-хэм япашъэхэм апае пресс-конференция илагъ. Регионым и Лышхъэрэ прессэм илофышIэхэмрэ язэдэгущыIэгъу шIуагъэ хэлъэу, шъхъэихыгъэу кIуагъэ. Зэдэлэжъэныгъэ адырилэным сыдигъуи зэрэфэхъазырыр Тхьаклушынэ Аслъан хигъэунэфыкIызэ, упчIэу кыфагъэуцугъэ пстэуми джэуап аритыжыгъ.

— Сыд фэдэрэ региони игъэхъагъэхэм якъэкIопIэ шъхьалэр экономикэ зыпкы-итыныгъэр ары, ащ занкIэу епхыгъэх регионым исхэм яшыэкIэ-псэукIэ зыфэдэ-щтыри, неущырэ мафэм яцыхъэ зэрэтелыщтыри. ХэткIи шъэфэп мы аужырэ илэсситфым Адыгеир мо-ноотраслэ региону зэрэ-щымытыжыр — экономи-кэм иотраслэ зэфэшхъаф-шъыпкэмэ мыщ хэхъоны-

гъэ щашыгъ, анахъэу ар зыфэгъэхыгъэр республи-кэм ибизнес цыкIурэ гуры-тымрэ ары. Экономикэм мыщ фэдэ илэныкъо — предпринимательствэ цы-кIурэ гурытымрэ яхэхъо-ныгъэ сыд фэдэ уаса фэп-шырэр? Ащ фэдизэу бэ-мышIэу «зэтеуIубэгъэ» эко-номикэ зилэгъэ Адыгеим сыдэуцтэу илэс зауэлкIэ предпринимательствэ цы-кIурэ кIигъэгущIунхэ ыкIи ащ

шIуагъэу кытырэм лъэшэу зыкыыригъэлэтын ылэ-кIыгъа? Бизнес цыкIурэ гурытымрэ тапэки Адыгеим хэхъоныгъэ щашынымкIэ сыд фэдэ гугъапIа непэ щыIэхэр? («Коммерсант-ЮГ»).

— Бизнес цыкIурэ гуры-тымрэ зыгъэушъомбгъугъэныр — федеральнэ лъэгапIэми, ре-гион лъэгапIэми ащызэрахъэрэ къэралыгъо политикэм илэны-къо шъхьалэхэм зэу ащыщ.

Лышхъэм илофшIэгъу зэлулэгъухэр

Адыгэ Республикэм и Лы-шхъэу Тхьаклушынэ Аслъан УФ-м и МВД инспектор шъхьа-лэу Роман Зайцевымрэ АР-м хэ-гъэу кIоцI ИофхэмкIэ и Мини-стерствэ ипашъэ Александр Ре-чицкэмрэ тыгъуасэ ИофшIэгъу зэлулэгъу адырилагъ. ИкIыгъэ 2011-рэ илэссым АР-м и МВД Иофэу ышIагъэм изэфэхьысыж-хэм, пшъэрылгъ шъхьалэу зыфи-гъэуцужыкхэрэм ахэр атегушы-лагъэх.

Министерствэм ипашъэ А. Ре-чицкэм ипшъэрылгъэхэр зэригъэ-цэкIэхэрэм, яло зэхэлъэу, зэгу-рылонгъэ азыфагу илэу Иоф зэрэздэшIэрэм зэригъэразэхэ-рр Тхьаклушынэ Аслъан пэ-ублэм кыщылауагъ. Полицием икыулыкъушIэхэм амалэу шы-лэмкIэ IэпыIэгъу зэрафэхъухэ-рр, федеральнэ ыкIи республи-кэ бюджетхэм яшIуагъэкIэ ахэм ящыкIэгъэ автомобилхэр, нэ-мыкI техникэр зэрафашъфырэр, административнэ ыкIи псэупIэ унэхэр зэрафашIыхэрэр, тапэки мыщ фэдэ зэфыщытыкIэхэр зэ-фыряIэхэу Иоф зэрэздэшIэщтым ицыхъэ зэрэтелыр АР-м и Лы-шхъэу кыыхигъэщыгъэх.

Республикэм ипашъэхэмрэ АР-м и МВД-рэ зэдэлэжъэнхэ, зэгурьлонхэ зэралэкIырэм шы-сэ тепхын фаеу кылуагъ УФ-м хэгъэу кIоцI ИофхэмкIэ и Мини-стерствэ ипашъэ Адыгеим Iо-гъоугоу шыIэгъэ Рашид Нур-галиевым.

АР-м и МВД иколлегии зичэ-зыу зэхэсыгъоу непэ иIэщтым Роман Зайцевыр хэлэжъэшт, илэссым изэфэхьысыжхэр ащ кышашIыштых, 2012-рэ илэ-ссым анахъэу аналэ зытырагъэ-тышт лъэныкъохэр щагъэнэ-фэщтых.

(Тикорр.).

АР-м и Къэралыгъо Совет — Хасэм

Илэсыбэ хуыгъэу шIуагъэ кытэу егъэджэн Иофыр зэра-гъэцэкIэрэм, IэпIэсэныгъэ ин зэрахэлбым, кыткIэхуыхъэхэрэм яегъэджэнрэ япIунрэкIэ гъэ-хъагъэхэр зэрашIыгъэхэм афэшI Адыгэ Республикэм и Къэралы-гъо Совет — Хасэм и Щытхъу тхылэ афагъэшъошагъ.

— ЕмIыль Юсыф Ахмэд ыкIом, КъБОУ-у «Адыгэ рес-публикэ гимназиер» зыфиIорэм тарихымкIэ икIэлэзегъаджэ;

— Хьагъундэко Ритэ Кимэ ыпхъум, КъБОУ-у «Адыгэ рес-публикэ гимназиер» зыфиIо-рэм инджылызыбзэмкIэ икIэлэ-егъаджэ.

(ИкIэух я 2 — 4-рэ н. арым).

Тхьаклушынэ Аслъан:

(Апэрэ нэклуб. кыщегъэ).

ишлуагэкIэ бизнес цыкIум Iэ-пылэгъу ратэу рагъэжыагъ, джащ фэдэу программэм игъэцэкIэн пае федеральнэ бюджетым имылы-куи кыызфагъэфедэн алъэкIыгъ. 2007 — 2011-рэ илэсхэм къа-клоцI къэралыгъо Iэпылэгъоу сомэ миллион 930-рэ предпринимательствэм рагъэгъотыгъ. А илэсхэм къаклоцI предприниматель мини 2,2-мэ мылкъу Iэпылэгъу аратыгъ, нэбгырэ мин 1,5-м ехъумэ нэмыкI сэнэхъат зэ-рагъэгъотыжыгъ, предприниматель 50 фэдизыр ялофхэм апы-хъагъ.

2008-рэ илэсхэм кыщегъэ-жыагъэу муниципальнэ образова-ние пстэумэ бизнесым Iэпылэгъу егъэгъотыгъэным тегъэпсыхъгъэ программэхэр ашаштагъэхэу агъэцэкIэх, бюджет зэфэшхъаф-хэм къахэкIыгъэ сомэ миллиони 121,4-р ахэм ягъэцэкIэн пэлуагъэ-хъагъ. 2010-рэ илэсхэм кыщегъэжыагъэу инновационнэ Ioф-шIэным клэгъэгъушIугъэнхэмкIэ Ioфтхъабзэхэр зэрахъэх. Ныб-жыкIэ инновационнэ проектхэм язэнэкъокъухэм шIэныгъэлэж, изобретатель ныбжыкIэ сэнауш-хэр къащыхагъэщых, ахэм грант-хэр афагъэшъуашэх. Инноваци-хэм апылгъ предприниматель цыкIу-хэм хъарджэу ашIыгъэхэр къа-фырагъэкъужы.

Предпринимательствэм Iэпы-лэгъу егъэгъотыгъэным тегъэ-псыхъгъэ инфраструктурэр рес-публикэм шызэхэшагъ. Ахэр предпринимательствэ цыкIум хэхоныгъэ езыхъэшIырэ Агент-ствэр, Республикэ бизнес-инку-баторыр, бизнес-гупчэхэу уни-ципальнэ образование пстэуми ащызэхэшагъэхэр арых.

Ioфтхъабзэу зэрахъэхэр зыте-гъэпсыхъагъэхэр цыфхэм IoфшIа-плэхэр къафэгъотыгъэныр, Ioф-шIэплэ чIыпIахэр зэхэщэгъэн-хэр, социальнэ Ioфгыбохэр зэ-шIохыгъэнхэр ары. Ащ кыхъэ-кIэу 2011-рэ илэсэ закъом къэрал-ыгъо Iэпылэгъу зэрагъэгъотыгъэ предприятие цыкIухэм IoфшIэ-плэ чIыпIэ 3700-рэ ащызэхашэн-ыкIи къащачгъэнэжыны, предприниматель 210-мэ ялофхэр кызы-луахын алъэкIыгъ.

Ioфэу етхыжыкIэ пстэуми та-пэкIэ хэхоныгъэ ядгъэшIышт. Адыгэ Республикэм иминистр-хэм я Кабинет гухэлъ гъэнэфа-гъэ зилэ республикэ программэу «2012 — 2014-рэ илэсхэм предпринимательствэ цыкIумрэ гу-рытымрэ зызэраушъомбгъу-штыр» зыфиорэр ыштагъ. Илэ-сыным кыкIоцI къэкIонлэ пстэу-ми къахэкIэу ащ игъэцэкIэн сомэ миллиарды ехъу пэлуагъэханэу рахъухъ. Программэу шыIэхэм ягъэцэкIэн лъыдгъэкIотэшт ыкIи Ioфтхъабзэхэр зетхъащтых. Анахъу тыналэ зытедгъэгъотыгъыр инновациехэм зыгъэушъомбгъу-гъэныр, уахътэм диштэу предприниматер гъэкIэжыгъэнхэр, социальнэу мылкъумагъэхэм — ныбжыкIэхэм, сэкъатныгъэ зи-лэхэм, Ioф зымышIэхэрэм, пенси-онерхэм Iэпылэгъу ягъэгъотыгъэ-ныр ары.

— **Мы аужырэ илэсхэм Адыгеим иэкономикэ зэхъокыныгъэшIухэр фэхъуагъ. Хэгъагъур зэрэщытэу пштэмэ, гурытымкIэ производствэм мыщ зыкышIилэтыгъ. Сыд фэдэу отраслэхэр ара анахъэу хэхоныгъэ зышIыгъэхэр? («Известия»)**

«Хэхоныгъэ зытиIэщтыр дэгъоу Ioф ашIэ зыхъукIэ»

— Мы аужырэ илэсхэм республикэм социальнэ-эконо-микэ хэхоныгъэу ышIыгъэхэм къагъэзлагъо Адыгеир псынIкIэу хэхоныгъэ зышIырэ регионэу зэрэщытыр.

Промышленностыр экономи-кэм иотраслэ пэрытэу щыт, ащ бэкIэ епхыгъ республикэм исо-циальнэ-экономикэ Ioфхэм языгъет зыфэдэщтыр. Промышленнэ про-изводствэм зэрэрахъорэмкIэ мы аужырэ илэсхэм ренэу Адыге-им Кыбылэ федеральнэ шъолъы-рым апэрэ чIыпIэр щыIыгъ. Гу-щылэм пае, 2010-рэ илэсхэм про-мышленнэ производствэм ииндекс проценти 112-м къехъу-гъагъ, ЮФО-мкIэ ар проценти 109-рэ, УрысыемкIэ — процен-ти 108-рэ фэдиз зэрэхъушты-гъэр. Промышленнэ комплексым ипредприятиехэм азыныкIо на-хыбэмэ зыпкъ итэу хэхоныгъэ ашIы, япроизводствэ зыкIэIэты. Обрабатывающэ производствэхэу промышленнэ производствэм ипроцент 86-рэ зыубытыхэрэм ипредприятиехэм Адыгеим иэко-номикэ ихэхоныгъэ ялахышIу хашIыхъ.

2011-рэ илэсхэм сомэ милли-ард 23,5-рэ зыосэ продукцие кыдагъэкIыгъ, 2010-рэ илэсхэм ехъулIэу промышленнэ про-изводствэм ииндекс проценти 105-м нэсыгагъэ.

Аграрнэ секторми гъэхъагъэ-хэр ышIыгъэх. Лэжыгъэхэм якъэхъыжыныкIэ Адыгеим Уры-сые Федерацием ятIонэрэ чIыпIэ шеубыты. 2011-рэ илэсхэм гу-рытымкIэ гектар пэпчэ центнер 41,4-рэ кырахыжыгъ.

Мы аужырэ илэсхэм кыкIоцI республикэм шызэрэхъэрэ инвестиционнэ политикэм ишлу-агъэкIэ инвестициехэр нахыбэу къалэкIэханхэ ыкIи мы лъэны-къомкIэ гъэхъгъэ гъэнэфагъэхэр ашIынхэ алъэкIыгъ. Джыдэдэм регионным инвестиционнэ проект 40 фэдиз шагъэцакIэ. Илэсэу итым республикэм иэкономикэ сомэ миллиард 12-м ехъурэ инвестициехэр кыхалхъащых-штых. Илэсхэм кыкIоцI — 2007-рэ илэсхэм кыщегъэжы-агъэу 2011-рэ илэсхэм нэс рес-публикэм икапитал шъхьалэ ин-вестициехэу кыхалхъагъэр сомэ миллиард 64-рэ мэхъу, ыпэкIэ кыхалхъагъагъэм егъэпшагъэ-мэ, ар фэдитIукIэ нахыб. Инве-стициехэр кыхалхъанхэм иамал-хэр зэхэщэгъэнхэм ыкIи респу-бликэм иэкономикэ хэхоныгъэ егъэшIыгъэным атегъэпсыхъа-гъэу гухэлъ гъэнэфагъэ зилэ про-граммэу «Адыгэ Республикэм иэкономикэ нахыбэу инвести-циехэр кыхалхъанхэм клэгъэ-гушIугъэнхэр» зыфиорэр, Закон-нэу «Къэралыгъо-унэ зэдэлэжъэ-ныгъэм ылъэныкъокIэ Адыгэ Республикэм къэралыгъо поли-тикеу зэрихъэрэм ехылаагъ» зы-фиорэр республикэм шагъэца-кIэх.

ПсэолъэшIын отраслэми гъэ-хъгъэ гъэнэфагъэхэр щашIы-гъэх. Илэсхэм кыкIоцI псэо-льи 159-рэ атыгъ, ащ щыщэу псэолъи 136-м социальнэ мэхъанэ яI. БлэкIыгъэ илэсхэм псэолъэ 49-мэ яшIын аухыгъ, ахэм ащы-щэу псэолъэ 45-мэ социальнэ мэхъанэ яI. 2007-рэ илэсхэм кы-щегъэжыагъэу 2011-рэ илэсхэм нэс пстэумкIи псэолъэ 208-рэ атыгъ.

Унэу атырэм ипчъагъэ хэхъо

зэпыт. Мыгъэ квадратнэ метрэ мини 127-рэ хъурэ унэхэр аты-нэу рахъухъ. Мы аужырэ илэ-ситфым кыкIоцI — 2007-рэ илэсхэм кыщегъэжыагъэу 2011-рэ илэсхэм нэс — квадрат-нэ метрэ мин 534-рэ хъурэ унэ-хэр республикэм щатыгъахэх. БлэкIыгъгъэ илэсхэм егъэ-пшагъэмэ, ар фэдэ 1,6-кIэ нахыб. Унэхэм ятынIэ 2010-рэ илэсхэм ЮФО-м исубъектхэмкIэ Адыгеир ятIонэрэ чIыпIэм щытыгъ, апэ-рэ чIыпIэр зыIыгъыгъэр Къал-мыкь Республикэр ары.

Мы аужырэ илэсхэм бизнес цыкIумрэ гурытымрэ мэхъанэу яIэм хэхъагъ. Предприниматель-ствэ цыкIумрэ гурытымрэ ясубъ-ектхэм хэхоныгъэ ягъэшIыгъэ-ным тегъэпсыхъгъэ республикэ программэм кышыдэлъытгъэ Ioфтхъабзэхэр экIэ блэкIыгъэ илэсхэм дгъэцэкIагъэх, сомэ миллион 264-рэ хъурэ къэралы-гъо Iэпылэгъу предприниматель-ным ехъумэ арагъэгъотыгъ. Ахэм ащыщэу предприниматель 655-мэ чIыфэ цыкIухэр, гаран-тиехэр, субсидиехэр, грантхэр ягъэгъотыгъэнхэм атегъэпсыхъ-гъэ программэхэмкIэ финанс Iэ-пылэгъу арагъэгъотыгъ. 2011-рэ илэсхэм сомэ миллион 58-рэ республикэ бюджетым кыхагъэ-кIыгъ. 2007-рэ илэсхэм кыха-гъэкIыгъагъэм егъэпшагъэмэ, ар фэдичIэ нахыб.

— **Хэтэрыклэжыным, садлэжыным псынIкIэу Адыгеим зыщаушъомбгъу, фэбаплэхэр шагъэпсых. Республикэ хабзэм илэ-шъхъэтетхэр АПК-м ибиз-нес цыкIу сьдэуштыр де-лэхэра, мылкъу Iэпылэгъу ахэм арагъэгъотынэу кы-далъыта? (Агентствэу «Ин-терфакс»)**

— Бюджет пстэуми ямылкъу Iэпылэгъоу мэкъумэщ предприя-тиехэм арагъэгъотырэм хэпшы-кIэу хэхъагъ. Гухэлъ гъэнэфа-гъэ зилэ республикэ програм-мэу «2008 — 2012-рэ илэсхэм мэкъу-мэщым хэхоныгъэ егъэ-шIыгъэныр, мэкъумэщ продук-цием, сырьем, гъомылапхъэм ябэдзэрхэм ялофхэр гъэтэрзы-гъэныр» зыфиорэм диштэу ана-хъэу аналэ зытырагъэгъэр лъэ-ныкъохэм ащыщ садлэжыным-рэ хэтэрыклэжынымрэ. Непэ Адыгэ Республикэм мэкъу-мэ-щымкIэ и Министерствэ гухэлъ гъэнэфагъэ зилэ ведомствэ про-граммэу «2012 — 2014-рэ илэс-хэм садлэжыным Адыгэ Рес-публикэм хэхоныгъэ щегъэшIы-гъэныр» зыфиорэр егъэхъазы-ры, Урысые Федерацием исубъект-хэм ямэкъу-мэщ хэхоныгъэ егъэшIыгъэным тельгъэгъэ реги-он программэхэу экономикэмкIэ мэхъанэшхо зилэхэм ар ахагъэ-хъаным игугъаплIи щыI.

Регионным икыуаджэхэм яхъыз-мэтшIэплэ цыкIухэм субсиди-ехэр лъэныкIоу заулэхэмкIэ араты. БлэкIыгъэ илэсхэм мэкъумэщ-шIэ (фермер) хъызмэтшIаплэхэм, мэкъумэщ потребитель коопера-тивхэм, унэу Iэпылэгъу хъызмэт-хэм субсидиеу сомэ миллиони 140-м ехъу аратыгъ, ащ щыщэу сомэ миллиони 123-р федераль-нэ бюджетым, сомэ миллион 17,5-р Адыгэ Республикэм ирес-публикэ бюджет къахэкIыгъ.

Субсидиехэм яшIуагъэкIэ садлэжыныр зыпкъ рагъэуцо-

жъэу рагъэжыагъ. Мы аужырэ илэсхэм кыкIоцI кIэхэр зилэ пхъэшхъэ-мышхъэ чыгхэр Мыекъопэ районнымкIэ гектари 184-мэ ашагъэтIысыгъ, ООО-у «Ореховый сад» зыфиорэм дэ-жыые чыгхэр ТэхъутэмыкIое районным шигъэтIысыгъэх, ахэм гектар 313-рэ зэлъаубытыгъ.

— **Мы аужырэ илэсхэм Адыгеим иагропромыш-леннэ комплекс гъэхъэгъэ шIуклаехэр ышIыгъэх. Мы аужырэ илэсхэм кыкIоцI ащ зыпкъ итэу зернэ тонн мин 500 фэдиз кы-щахыжы. ЭкIэми зэрашIэу, мы лъэныкъом-кIэ республикэм илэс пчъагъэ хъуагъу Урысые Федерацием ятIонэрэ чIыпIэ щыIыгъ, апэрэ чIы-пIэм итыр Краснодар краир ары. Адыгеим имэкъу-мэщ непэ гъэхъагъэу илэхэр, апэрэ чэзыоу, чIыопс, климат амал дэгъухэм къа-тыгъэхэу е АПК-м политикэ тэрэзэу цызэрэхъэрэм кыкIэклъагъэу олыта? УиеплъыкIэкIэ, Адыгеим имэкъу-мэщ мы аужырэ илэсхэм 4 — 5-м кыкIоцI зэхъокыныгъэшIухэр фэ-хъуагъа ыкIи мы илэс благъэхэм отраслэм ыпа-шхъэ сьд фэдэ гухэлъа итхэр? (ИА «Регнум»)**

— А гъэхъагъэхэр ашIынхэ язы-гъэлэкIыгъэр мэкъумэщ культу-рэхэм ялэжыныкIэ пэрыт техно-логиякIэхэр кызырзыхагъэфе-дагъэхэр, джащ фэдэу мэкъу-мэ-щым халхъгъэ инвестициехэр ары.

ЧIыопсым кытфишIэщтым тежэу тыщысы зэрэмыхъуштыр Мичуринми кылоагъагъ. Агро-климат амал дэгъухэр зыщыщы-мыIэхэ лъэхъаным лэжыгъэ бэ-гъуагъэ къэхъыжыгъэнымкIэ ищыкIагъэр бюджет пстэуми яIэ-пылэгъу къалэкIэханыр, произ-водствэм иджырэ технологи-хэу ресурсхэр клэзыугъаехэрэр кызыфэгъэфедэгъэнхэр ары. ЧыгъэшIухэмкIэ научнэ шапхъэу шыIэхэр Iэубытыплэ кызыфа-шIыхъэ, чылэпхъэ лъэпкышIу-хэр кызыфагъэфедэнхэм ыкIи лъэныкIоу пстэумкIи зедиштэу кэкIыхэрэр къэухъумэгъэнхэм мэхъанэшхо яI.

Адыгэ Республикэм мэкъу-мэ-щымкIэ и Министерствэ респу-бликэм иагропромышленнэ ком-плекс хэхоныгъэ егъэшIыгъэ-нымкIэ гухэлъ гъэнэфагъэ зилэ федеральнэ, край, ведомствэ про-граммэхэм якъыхъын, яштэн ыкIи ягъэцэкIэн чанэу хэлажэ. 2007-рэ илэсхэм тиведомствэ мэкъу-мэщымкIэ Краснодар на-учнэ-ушэтэкIо институтэу Лукъ-яненкэм ышIэкIэ щытым научнэ-техническэ IoфшIэным ылъэны-къокIэ зэдэлэжъэныгъэ зэрэды-рилэщтым ехылаагъэ зэзэгъыны-гъэ дишIыгъ. Ащ ишлуагъэкIэ ти-республикэ мэкъумэщ культу-рэ шъхъалэхэм зэрадэлэжъэштхэ технологиехэм якъыхъынIэ-пкIэ зыхъмылэ Iэпылэгъу кыра-ты. ЧыгъэшIухэм ясистемэкIэ, Адыгеим илэжыкIупIэхэм зэра-дэлэжъэштхэ шIыкIэмкIэ джэо-пэгъу кытфэхъух. Ащ нэмыкIэу тирегион анахъэу шыпцэнкIэ кыкIурэ мэкъумэщ культурэхэм ясортыкIэхэм ячылапхъэхэр тилэх. Дэгъоу кыхъэкIырэ чылапхъэхэр

блэкIыгъэ илэсхэм лэжыкIупIэ-хэм япроцент 83-мэ ашапхъы-гъагъ, ащ щыщэу процент 14-р оригинальнэ, элитнэ чылапхъэхэу щытыгъэх.

Мэкъумэщ техникэри нахы-бэу къалэкIахъэ хъуагъэ. 2006-рэ илэсхэм егъэпшагъэмэ, ахэм япчъагъэ фэди 2,2-кIэ нахыбэ хъуагъэ. Мы аужырэ илэсхэм кыкIоцI республикэм лэжы-гъэхэр кыщызыхыжыхэрэм трактори 177-рэ, зернэхэр зэрэ-луахыжырэ комбайнэ 74-рэ, бы-лымIусхэр зэрэлуахыжырэ ком-байнэ 31-рэ, прицеп 309-рэ къа-лэкIахъагъ.

— **Дунэе инвестицие фо-румэу «Шъачэ-2011-рэ» зыфиорэм ОАО-у «Темыр Кавказым икурортхэр» зыфиорэм ипачэу Ахмед Билаловым Лэгъо-Накъэ хэхоныгъэ зэришIыщтым ехылаагъэ зэзэгъыныгъэм ушыдыкIэтхагъ. А проек-тыр сьд фэдэ ыкIи сы-дигъуа ар атIупщын залъэ-кIыштыр? (Информагент-ствэу «ЮГА. ру»)**

— Дунэе шапхъэхэм адиштэшт кыушхъэ курортэу «Лэгъо-На-къэ» ипроект джырэ Урысыем ипроект анахъ инхэм зэу ащыщ. Ащ фэдэу проектышхохэм ягъэцэ-кIэн федеральнэ гупчэр кыхэ-лажэ. Курортэу «Лэгъо-Накъэ» иамалхэм хэгъэгум ипачэхэм осэшхо кызырэфашIыгъэр гу-шIуагъоу щыт. Урысыем и Пре-зидентэу Дмитрий Медведевыр Кыбылэ, Темыр-Кавказ федераль-нэ шъолъырхэм яжурналистхэм залокIэм, мы проектыр анахъ дэ-гъухэм ащыщэу зэрилъытгъа-гъэр аукудыеу щытэп.

2012 — 2019-рэ илэсхэм къа-клоцI проектыр агъэцэкIэн фае. Ащ инвесторэу ООО-у «Ин-вестТурСервис» зыфиорэм блэ-кIыгъэ илэсхэм курортным има-стер-план кыгъэхъазырыгъ. Ащ тетэу турист ыкIи экскурсант мин 20-м ехъу ащ зэштэгъум ригъэ-блэгъэнхэ ылъэкIышт. ХъакIэщ-хэр, километрэ 280-рэ зыкIыхъэ-гъэшт кыушхъэ гъогухэу лыжэ-кIэ кызыщачыхъаштхэр ашIын-хэу, клэшIэгъэ клэпэс гъогу 60 агъэпсынэу рахъухъ. ПстэумкIи сомэ миллиард 79-рэ хъурэ ин-вестициехэр кызыфагъэфедэ-штых.

— **Регион пэпчэ экономи-кэ, политикэ хэхоныгъэу илэхэм ялэтыгъэшт цыф-хэм ящылэкIэ-псэукIэ зы-фэдэщтыр, социальнэ лъэныкъомкIэ, анахъэу псауныгъэм икъэухъумэн-кIэ, ялофхэм языгъет зыфэ-дэщтыр. Гухэлъ гъэнэфа-гъэ зилэ лъэпкъ, феде-ральнэ, республикэ, му-ниципальнэ программэхэу шхъэ зэхэгъэкIухагъэхэр зилэхэр бэу зэраштэрэм кыхэкIэу ахэм шлуагъэу къатыштыр, ащ икIэхуххэм яхылаагъэхэр загъорэ алэкIэзыжых. О уиеплъы-кIэкIэ, мы аужырэ илэс-хэм псауныгъэм икъэу-хъумэнкIэ Адыгеим исис-темэ нэбгырэ гъэнэфагъэм фыщытыкIэу фырилэр зэ-блэхъугъэ хъуагъэ. Непэ республикэм фэло-фашIэу шафагъэцакIэхэрэр ядэ-гъугъэкIэ уигъэрзэнэу**

къэралыгъо хабзэм иорганхэм ары»

щита? Ащ фэдэ фэло-фа-шлэхэр кызыфигъэфедэн-хэу хэти амал ила? Меди-цинэмкIэ анахь зигъо Iофыгъохэу сыда Адыгеим щызэшлуахын фаехэр? («Коммусант-ЮГ»)

— Псауныгъэм икъэухъумэн-кIэ республикэм исистемэ лъэ-бэкъукIэхэр ышIыгъэх. А пстэур социальнэ политикэ тэрзэу хэ-гъэгум ипашчэхэм агъэнэфагъэм, ащ игъэцэкIэнкIэ екIолIэкIэ пы-тэу тIагъэм къахIэкIуагъ. Пса-уныгъэм икъэухъумэнкIэ респу-бликэм исистемэ зэхъокIыныгъэ инхэр щышIыгъэнхэ зэрэфаем модернизацием ехыллэгъэ про-граммэр тымыштгъэ тыналэ теты-дзэгъагъ, лъэпкъ проектэу «Пса-уныгъ» зыфиIорэм игъэцэкIэнкIи гъэхъагъэхэр тшIыгъэх.

ШыпкъэмкIэ, республикэ, фе-деральнэ бюджетхэм яинвестици-ехэм яшIогъэшхо къытэкIыгъ. Илэситфым къыкIоцI псауны-гъэр къэухъумэгъэнымкIэ рес-публикэм исистемэ сомэ милли-ард 11 къыхалхъагъ, ащ шы-щэу сомэ миллиарди 3-м ехъукIэ оборудованиер, сомэ миллион 18,5-кIэ реанимобили 7 къащэ-фыгъ. БлэкIыгъэ ильэсым пса-уныгъэм икъэухъумэн сомэ мил-лиардым ехъу пэлуагъэхъагъ, ащ шыщ сомэ миллион 261-мкIэ медицинэ IэпыIэгъум испециали-зированнэ лъэпкъхэм зызыгъэ-ушъомбгъушт джырэ оборудова-ние къащэфыгъ.

Адыгеир чанэу федеральнэ, республикэ инвестицие програм-мэхэм ягъэцэкIэн хэлажэ. Гухэлъ гъэнэфагъэ зилэ федеральнэ про-граммэу «Урысыем и Къыбл» зыфиIоу 2008 — 2012-рэ ильэс-хэм ателытагъэм кыхиубытэу псауныгъэм икъэухъумэнкIэ псэ-олытIу агъэпсыгъ, Адыгэ респу-бликэ кIэлэцIыкIу клиникэ сымэ-джэщым кIэлэцIыкIу диагностика-кIэ Гупчэ кышчызIуахыгъ, ащ ишIын сомэ миллион 70-рэ фэ-диз пэлуагъагъ. Ащ нэмыкIэу Адыгэкъалэ шагъэпсыгъэ гупчэ къэлэ сымэджэщым сомэ мил-лион 50-м ехъу пэлуагъагъ. Рес-публикэ инвестицие программэм къыдыхэлъытгъэ мылкъумкIэ ТэхъутэмкIэ районимкIэ пос-селкэу Яблоновскэм иполикли-никэу цIыфхэм мафэрэ зыщяIэ-зэштхэ стационарыр зыхэтым ишIын аухыгъ, гухэлъ гъэнэфа-гъэ зилэ республикэ программэу «Псауныгъэм икъэухъумэн зегъэ-ушъомбгъуэгъэныр» зыфиIорэм диштэу сомэ миллиони 8-м ехъу зыосэ медицинэ оборудование ащ чIагъэуагъ. Джащ фэдэу Адыгэ республикэ клиникэ психоневро-логическэ диспансерым икотель-нэ гъэцэкIэжыныу рашIылагъэм сомэ миллиони 8 пэлуагъагъ. Рес-публикэ бюджетым къыхэкIыгъэ сомэ миллион 1,5-мкIэ Адыгэ республикэ клиникэ психоневро-логическэ диспансерым икорпу-сэу ашIыгъэм ищыкIэгъэ обору-дованиерэ мебельрэ чIагъэуагъ-гъэх. Гухэлъ гъэнэфагъэ зилэ фе-деральнэ программэу «ЦIыфхэм щыIэкIэ-псэукIэ тэрэ ягъэгъоты-гъэныр» зыфиIорэм диштэу ме-дицинэ профилактикэмкIэ Гуп-чэм псауныгъэм и Гупчэ щызэха-цагъ, кIэлэцIыкIу диагностика-кIэ Гупчэм кIэлэцIыкIу хэм япсауны-гъэ изытет лъыплъэшт Гупчэр къышчызIуахыгъ. ШыпкъэмкIэ, ахэм мылкъушхо апэлуагъагъ.

Республикэ IээпIэ-профилактикэ учреждениехэм гъэцэкIэжыны ин-хэу арашIылагъэхэм сомэ мил-лион 72-рэ фэдиз апэлуагъагъ.

Къэралыгъо, муниципальнэ уч-реждениехэм анэмкIэу, респу-бликэм мылкъоу кызыфагъэфе-дэрэмкIэ гъэпсыкIэ гъэнэфагъэ зилэ объектхэри къышчызIуахыгъ. ООО-у «Адыгеим игемодиализ-нэ Гупчэ» зыфиIорэм хэужыны-хъагъэу зижжэжыехэр узыхэ-рэм яфэIо-фашIэхэр егъэцакIэх, ООО-у «Виддер-А» зыфиIорэм МУЗ-у «МыекIопэ ЦIГБ-м» ком-пьютер томографымкIэ фэло-фа-шIэхэр шафегъэцакIэх.

Псауныгъэм икъэухъумэнкIэ учреждениехэм ямылкъу-техникэ базэ гъэпгъэгъэным ыкIи джырэ аппаратурэмрэ оборудованием-рэкIэ ахэр зэтэгъэпсыхъэгъэнхэм япхыгъэ пшъэрылхэр гъэхъагъэ хэлъэу зэшIотэхых. Федеральнэ, республикэ ыкIи инвестиционнэ программэхэр, апшъэрэ мэхъанэ зэратыхэрэм ащыщ лъэпкъ про-ектэу «Псауныгъ» зыфиIорэр зэр-эдгъэцакIэхэрэм яшIуагъэкIэ ахэр къыддэхъух. ЦIыфхэм яуз гъэунэфыгъэнымкIэ, ахэм яIээ-гъэнымкIэ, япсауныгъэ нахь гъэ-пытэгъэнымкIэ технологиякIэ-хэри тэгъэфедэх. Республикэм иIээпIэ-профилактикэ учреж-дениехэм, джащ фэдэу ащ шы-псэурэ цIыфхэм Iээгъу уцхэр зэр-алэкIэдгъахэхэрэр нахьышIу шIыгъэнымкIэ, медицинэ Iофы-шIэхэр гъэхъабыргъэнхэмкIэ, яшIэныгъэхэм ахэгъэхъогъэным-кIэ Iофтхъабзэхэр зетэхъэх.

Адыгеим псауныгъэм икъэ-ухъумэнкIэ исистемэ мы аужырэ ильэсхэм зэхъокIыныгъэу фэхъ-гъэм шъукыкIэупчIэ. Сицыхъэ телъ хэпшIыкIэу ар нахьышIу зэр-эхъугъэм. Непэ IээпIэ-профи-лактикэ учреждениябэхэм джы-рэ уахъгъэм диштэрэ амалыкIэу къыхахыгъэхэр игъэкIотыгъэу ащагъэфедэх. Ащ республикэм исхэм амал къареты нэмыкI чы-пIэ горэм мыкIохэу Адыгеим ящыкIэгъэ медицинэ IэпыIэгъур щызэрагъэгъотынуэ. Гухэлъ гъэ-нэфагъэ зилэ федеральнэ програм-мэу «2012-рэ ильэсым нэс къуа-джэм социальнэ хэхъоныгъэу ышIыштыр» зыфиIорэр гъэцэкIэ-гъэным тегъэпсыхъагъэу муницип-пальнэ образованиыхэм ФАП-у бгъу ащагъэпсыгъ ыкIи къащы-зэлуахыгъ. Непэ районхэм ащы-псэухэрэм игъэкIотыгъэу зара-гъэуплэкIун, ямуниципалитет-хэм аблэмыкIэхэу узэу яIэр тэрэ-зэу ащагъэунэфын альэкIы хъугъэ. Адыгэ Республикэм псауныгъэм имодернизацикIэ и Программэу 2011 — 2012-рэ ильэсхэм ате-гъэпсыхъагъэу партиеу «Единэ Россия» ишъолъыр къутамэ зы-дыригъэштагъэм район сымэ-джэщ пстэуми ыналэ атыригъэ-тышт. Пстэуми апэу сымаджэхэу гу-лъынтфэ узхэр зилэхэм, зи-лъыкIэекIокIын зэщыкыуагъэхэм, фыкыуагъэхэр зилэхэм зыщяIээ-хэрэ учреждениехэм, акушер-ствэмрэ гинекологиерэкIэ гуп-чэхэм медицинэ IэпыIэгъур араты.

Лъэпкъ проектэу «Псауныгъ» зыфиIорэм тегъэпсыхъагъэу псау-ныгъэм икъэухъумэн ыльэныкIэ-кIэ узыр къамыутэлэным епхы-гъэ Iофтхъабзэхэм язэшIохын аналэ нахь тырагъэты хъугъэ. Ащ амал къытыгъэ республикэм пса-уныгъэм икъэухъумэнкIэ исисте-мэ лъэгэпIакIэм нэсынэу, ифэмэ-бжымыи къытырихъагъ демогра-фием. Мы аужырэ ильэси 5-м республикэм къышчыгъухэрэм япчъагъэ процент 37-кIэ нахьы-бэ хъугъэ, цIыфхэм гурытымкIэ къагъашIэрэми хэхъагъ, лIэхэ-

рэм япчъагъэ, нэу ыкIи сабыеу дунаим ехыжыхэрэм япчъагъи зэрэхэтэу, къыкIичыгъ, кIэлэцIы-кIухэу сэкъатныгъэ зилэхэри нахь макIэ хъугъэх.

Ау джыри шIэгъэн фаеу тапэ илгыр бэ. Республикэм псауны-гъэм икъэухъумэнкIэ исистемэ гъэкIэжыгъэным ипрограммэ тегъэпсыхъагъэу Адыгэ респу-бликэ клиникескэ сымэджэщым-рэ Адыгэ республикэ кIэлэцIы-кIу клиникескэ сымэджэщымрэ яигъэкIотыгъэ гъэцэкIэжыны мы ильэсым тыухышт, Адыгэ рес-публикэ клиникескэ онкологи-ческэ диспансерымрэ Адыгэ рес-публикэ клиникескэ перинатальнэ гупчэмрэ яотделениехэм гъэцэ-кIэжыны IофшIэнхэр ащызэшIот-хыштых. Республикэ инвестици-оннэ программэм тегъэпсыхъа-гъэу Адыгэ республикэ клиникес-кэ онкологическэ диспансерым илабораторнэ корпус ишIын ты-ухышт. Мы ильэсым иапэрэ квар-тал фельдшер-акушер пунктIу — МыекIопэ ыкIи Красногвар-дейскэ районхэм къащызэлут-хышт. ЗэкIэ ФАП-хэм зэкхыны-гъэм иамалхэр, санитар транспор-тыр алэкIэдгъэхъащт, ащ ишIуа-гъэ къэкIошт нахь дэгъоу япшъэ-рылхэр агъэцэкIэнхэмкIэ, цIыф-хэр гузэжыгъу чышIэ зыщифэхэ-рэм IэпыIэгъу афэхъунхэмкIэ. Пса-уныгъэм икъэухъумэн исистемэ изытет сэ спхъэкIэ сылъэплъэ.

— Адыгеим икультурнэ щылакIэ ильэсэу икIырэм ихъугъэ-шIэгъэ шъхъалэхэр сыд фэдэхэ? («Московский комсомолец»)

— Республикэм ильэсэу икIы-гъэм ыкIэхэм адэжэ икультурнэ щылакIэ ихъугъэ-шIэгъэшхоу хъугъэр Урысые Федерацием ина-роднэ артистэу, композиторэу Нэ-хэе Аслъан иапэрэ лъэпкъ оперэу «Раскаты далекого грома» зыфи-Iорэм ипремьерэу щылагъэр ары. Мы оперэм лъапсэ фэхъугъэхэр я XVIII-рэ лIэшIэгъум ыкIэхэм адэжэ Адыгеим къыхъухъэгъэ та-рихъ хъугъэ-шIагъэхэр, нэмыкIэу къэпIон хъумэ, мэкъумэшшIэ-хэм щылакIэу ялагъэмрэ БзыкIэо заом къыфэзыщэгъэх хъугъэ-шIагъэхэмрэ арых. Ильэс 30 фэдизкIэ узэкIэлэбжыгъэм — 1983-рэ ильэсым ытхыгъэгъэ оперэр джыры ныIэп агъэуцун залэкIыгъэр. ЗылашIэрэ ансам-блэхэу «Ислъамьер», «Налмэ-сыр», джащ фэдэу музыкальнэ театрэ, искусствэхэмкIэ колле-джыр, Санкт-Петербургрэ Къэ-бэртгэе-БэлыкIарымрэ яорэдыIо цIэрыIохэр ащ хэлэжъагъэх. Нэ-хэе Аслъан итхъэсхэу оперэм Iоф-дашIагъэ Урысыемрэ Адыгеимрэ искусствэхэмкIэ язаслуженнэ Iо-фышIэшхохэу Сулеймэн Юныс, Къулэ Мухамэд ыкIи Хъот Заур.

Джырэ Адыгеим итарихъ Iо хэлъэп оперэм ипремьерэ зэрэхэ-хъащтым. Премьерэр — Адыге-им икультурэ лъэгэпIакIэм тезы-щэрэ, республикэм иискусствэ ыкупкI нахь бай зышIырэ ама-лэу щыт. Адыгэ Республикэм ия 20-рэ ильэс фэгъэхыгъэу ар зэ-рагъэуагъагъэми мэхъэнэ гъэ-нэфагъэ иI. Адыгэ Республикэр ильэсыбэм къахIоцI Iэпэлэсэны-гъэ ин зыхэлъ музыкальнэ Iофы-шIэхэм зэраделэжъагъэм, иску-ствэхэмкIэ еджапIэхэр къызэри-ухъумагъэхэм, музыкальнэ ыкIи художественнэ гъэсэныгъэм иси-стемэ зэригъэпсыгъэм, творческэ коллективхэм IэпыIэгъу зэрафэ-хъуштыгъэм гъэхъэгъэ гъэнэфа-гъэхэр къыкIэкIуагъэх. Мы Iоф-шIагъэм республикэм итворческэ кIоцIэ анахь дэгъухэр зэкъуигъэ-

уцагъэх, ахэм амалышхо зэра-Iэр къыгъэштыпкъэжыгъ. ЦIыф-лъэпкъхэм азыфагу илэ зэфышы-тыкIэхэр ащ зэригъэпытэхэрэм, зэкъошныгъэмрэ зэгурыIоны-гъэмрэ хэхъоныгъэ зэрафишIы-рэм уехъырэхъышэнэу щытэп. Республикэм ипашчэхэм тапэкIи ащ фэдэ творческэ ублапIэхэм адырагъэштгъэ, сыда пIомэ лъэпкъ зэхэшIыкIыныгъэм игъэпытэн ахэр зэкIэ фытегъэпсыхъагъэх.

— Адыгэ Республикэм мэкъумэш фэныкIоныгъэ-хэм апае тапэкIэ амыгъэ-федэщтыгъэ чIыгъухэм (нахьыбэмкIэ МыекIопэ ыкIи ТэхъутэмкIэ рай-онхэм) яIоф щызэшIохыгъэ хъугъа? («Московский комсомолец»)

— ЧIыгъухэм ягъэфедэн шIуа-гъэу къытырэм зыкыгъэлэгъыгъэ-ным, чIыгу Iахъхэр кадастрэ уче-тым хэгъэуагъэныхэм, чIыгъухэм-кIэ фитыныгъэхэр тхыгъэнхэм ыкIи хэбзэлахъхэу регион бюд-жетым агъахIэхэрэр нахьыбэ шIыгъэнхэм япхыгъэ Iофыгъо-хэм Урысыем ирегионхэр зэкIэ негъэ гъэгъумэкIых. ЕтIани мыщ дэжымы къэлогъэн фае мэкъумэш мэхъанэ зилэ чIыгъухэм ягъэфедэн ехыллэгъэ федеральнэ законыр заштагъэм ыуж ильэси 10 зэрэ-тешIэжыгъэр, чIыгу реформэм зыфегъагъэхэм ыуж ильэс 20-м ехъу зэрэблэкIыгъэр. ЧIыгу Iо-фыгъор зэрэ Урысыеу непэкIэ анахь зыгъэгумэкIырэ Iофыгъо-хэм ащыщ.

Тиреспубликэ жьокIупIэу ша-мыгъэфедэрэм ипчъагъэ хэпшIы-кIэу нахь макIэ хъугъэ. 2006-рэ ильэсым гектар мин 52-рэ ар хъу-штыгъэ. ЖьокIупIэ гектар мин 242-м щыщэу ильэсэу икIыгъэм амылэжыгъэр мин 28-рэ, ащ шыщэу гектар мини 9-р — Тэ-хъутэмкIэеу районым, 5-р — Теуцожэ районым. ЖьокIупIэу амыгъэфедэрэм шыщэу гектар мин 25-м ехъурэр улэжыным фытегъэпсыхъагъ, ау ушъхъагъу зэфэшхъафхэм къахэкIэу (чIы-гу, климат ыкIи мылкъу ушъхъа-гъухэм япхыгъэу) мэкъумэш производствэм шагъэфедэхэрэп. ГушIыIэм пае, ТэхъутэмкIэеу ыкIи Теуцожэ районхэм ашамы-гъэфедэрэ чIыгъухэм янахьыбэр пынджлэжыпIэу щытыгъэх, ахэр джы бгъэфедэнхэ хъумэ, мылкъ-кушхо апэIубгъэхъан фаеу хъушт. МыекIопэ районым шамыгъэфе-дэрэ жьокIупIэр нахьыбэмкIэ къушъхъэлъапэм дэжэ зыдэщы-Iэр. Ахэр чIыгу пытэх, лэжыгъэ тэрэз къарыпхыжыны плэжкIынэу щытэп ыкIи ащ къыхэкIэу хъыз-мэгъашIапIэхэм агъэфедэхэрэп.

— Оппозицием сыд фэдэ еплъыкIа фыуилэр? («Воль-ная Кубань»)

— ШIуагъэ къэзытырэ оппози-цием екIолIэкIэ тэрэз фысиI. Оп-позицием шIуагъэ къытын фае. Джащыгъум регионри, зэрэпсаоу федерациери ыпэкIэ зэрэпIыкIо-тэштхэм игугъапIэ щыI.

Оппозицием ежэ зи мыхъун хэлъэп, сыд фэдэрэ демократиче-скэ обществи ар инэшанэу щыт. ЗэкIэ цыфхэр рэхъатхэу, разэхэу щытмэ, ащыгъум укызэтеуцон плэжкIышт. Арышъ, оппозицие лъэшэу джырэкIэ хабзэр зылыгъ-хэм хьыбэй лъэныкIоу афилъэ-гъухэрэр, лъэныкIоу зэфэшхъаф-хэм зэшIохыкIэу афэхъуштыр къызыIотыкIырэ оппозиционер ары нахь тышчылагъэр, тызэсэжыгъэ гушIыгъэхэу «зэкIэ дэи», «тыфаеп» къэзыIорэр арэп.

Социальнэ-экономикэ хэхъоны-

гъэм икурс зиштгэкIэ, къухъэр гу-хэлъэу зыфишIыгъэм фэкIо, ка-питанымрэ ащ икомандэрэ цыф-хэу къухъэм исхэм яIоф зэрэдэ-гъуштым лъэплъэх, джашыгъум лъэныкIоу зыфиузэнкIыгъэм зэхъокIыныгъэ горэхэр фэпшIын-хэ плэжкIышт ныIэп. Ари къэу-хъэмрэ цыфхэмрэ зэрар уафэ-мыхъоу бгъэцэкIэн фае. Нэмы-кIэу къэпIон хъумэ, шIуагъэ къэ-зытырэ оппозицием реформэхэу ежэ игъо ыльэгъухэрэр къеIох ыкIи ахэр цIэныгъэм шыпхы-рыщыгъэнхэмкIэ пшъэдэкIыжы-ми ежэ зыфигъэзэнэу хъазыр. Со-циальнэ-экономикэ хэхъоныгъэр зыфэдэщтыр ежэ къызэрэшIо-шIырым имызакъоу, нэфэгъэ икыу зыхэлъ программы иIэн фае. Ащ фэдэ оппозицием сыдэлэжыным сэ сыфэхъазыр.

— Аслъан Кытэ ыкIор, кIэлэцIыкIу IыгъыпIэхэр зэримыкыухэрэм иIофыгъоу сыдэуштыр Адыгеим щы-зэшIуахыра? (ИА «РИА-новости»)

— ИлъэсыкIэр къызшихъа-щтым тефэу Адыгеим икъэлэ шъхъалэ кIэлэцIыкIу IыгъыпIэу «Хэгъэгъу цыкIу» зыцIэу нэгы-рэ 240-м тегъэпсыхъагъэр къы-щызэшIуахыгъ. Партиеу «Единэ Россия» кIэщакIо зыфэхъугъэ инвестиционнэ проектум игъэцэ-кIэн тегъэпсыхъагъэу псынIкIэу ашIырэ конструкиехэм ятехно-логиякIэ агъэпсыгъэ ятIонэрэ IыгъыпIэу мыр хъугъэ. КIэлэ-цыкIу IыгъыпIэхэр зэримыкыу-хэрэм иIофыгъоу зэшIохыгъэным пае ОАО-у «ПсэолъэшI конструк-циехэмрэ Вологодскэ заводыр» зыфиIорэм ипредложенияхэр къызфэдгъэфедагъэх, ильэс заулэ хъугъэу гъэхъагъэ хэлъэу Адыге-им ащ Iоф щешIэ.

КIэлэцIыкIухэр шыгуисэфын-хэм пае джырэ лъэхъаным къы-дилыгътэрэ пшъэрылхэм атетэу кIэлэцIыкIу IыгъыпIэхэм зэкIэ ящыкIагъэр ахэт: зыщычыехэ-рэ унэ нэф хъоо-пшаухэр, музы-кальнэ ыкIи спортивнэ залхэр, джэгупIэ унэхэр, пшэрыхъапIэр, гыкIапIэр, медицинэ кабинетыр ыкIи нэмыкIхэр. КIэлэцIыкIу ме-бель дахэр унэхэм арыт, къыпэ-Iулъ чыпIэхэри пшысэм къыхэ-хыгъэ персонажхэмкIэ гъэкIэрэ-кIагъэх. НепэкIэ МыекIуапэ джыри кIэлэцIыкIу IыгъыпIэ ша-шIы, ар мы ильэсым атынуу ары.

Илъэсэу икIыгъэм ихъугъэ-шIэ-гъэ анахь инхэм ащыщ кIэлэцIы-кIу IыгъыпIэхэм яшIын. Ныхэмрэ кIэлэцIыкIухэмрэ къэухъумэ-гъэнхэм епхыгъэ зэрэпIыгъоу пшъэрылхэу Урысыем и Пре-зидентэу Дмитрий Медведевым 2011-рэ ильэсым Федеральнэ ЗэIукIэм фигъэхыгъэ Тхылъым къышчыгъэщыгъэр гъэцIагъэ зэрэхъуштым тиреспубликэIэ мэхъанэшхо етэгъы.

Адыгеим а Iофыгъор щызэшIо-хыгъэным пае пIэлъэ кIыхъэм телытыгъэ регион ыкIи муницип-пальнэ программэхэу гъэсэны-гъэм хэхъоныгъэ зэришIыштым епхыгъэхэр шагъэцакIэх, еджа-пIэм джыри мыкIохэрэм яхэхъо-ныгъэкIэ Iофтхъабзэ гъэнэфагъэ-хэр ащ хэхъэх. А лъэныкIохэм ащыщэу анахь къыхэгъэщыгъэн фаехэр кIэлэцIыкIу IыгъыпIэу шIыгъэхэр нахь зэтэгъэпсыхъэгъэ-хэр ыкIи кIэхэр шIыгъэнхэр ары. Адыгэ Республикэм ипрограммэу «2011 — 2015-рэ ильэсхэм ате-лытагъэу гъэсэныгъэм хэхъоны-гъэу ышIыштыр» зыфиIорэм ишIуагъэкIэ кIэлэцIыкIу Iыгъы-пIэхэм япчъагъэ нахьыбэ шIы-

Тхьаклушынэ Аслъан:

«Хэхъоныгъэ зытилэщтыр къэралыгъо хабзэм иорганхэм дэгъоу Иоф ашлэ зыхъуклэ ары»

гъэным сомэ миллион 60 фэдиз пэлуагъэхьащт.

Сэ пшъэрыл зэрафэсшлэгъэм тетэу унэгъо клэлэцлыклу ыгъыпл зыфиорэ шлыкэм тетэу клэлэцлыклухэм ягъэсэныгъэ изэхэсэн епхыгъэ Иофшэныр ублагъэ хъугъэ. Адыгэ Республикэм гъэсэныгъэмрэ шлэныгъэмрэклэ и Министерствэ муниципальнэ районхэмрэ къэлэ койхэмрэ гъэсэныгъэмклэ ягъэорышлалэхэм яорганхэм унэгъо клэлэцлыклу ыгъыплэм ехьыллэгъэ положениер алэкигъэхьагъ, къалэу Мыекъуапэ унэе клэлэцлыклу ыгъыплэ къыщызлэхыгъэным пае документациери агъэпсы. Республикэм икъэралыгъо клэлэцлыклу ыгъыплэхэм аут клэлэцлэхэри Иофэу ашлэрэм клагъэгущлэх. Адыгеим и Лышхъэ шлухафтынхэмклэ ифонд ильэс къэс сомэ миллионитлэм нэсы.

Тэ къыдгүрэлэо неущ тиклэлэцлыклухэр апэрэ классым зэрэклошхэр ыкли клэлэцлыклу ыгъыплэхэр зэклэми зэрафимыгъухэрэм Иофыгъо изэшлэхын даклоу гъэсэныгъэ зышарагъэгъотырэ учреждениехэр зэклэ шэлхъэ гъэнафагъэу шылэхэм адистэнхэм епхыгъэ Иофыгъоми тидэлажэ. 2007-рэ ильэсым къышгъэжыгъэу гъэсэныгъэм исистемэ епхыгъэ объектхэм яшлын сомэ миллион 725-рэ пэ-лудгъэхьагъ, мыщ хэхъэ республикэ ыкли федеральнэ бюджетхэм къарыкыгъэ ахъшэр. Клэу еджэп 4 агъэпсыгъ, ащ хэхъэ еджэп-интернатэу клэлэцлыклу хьафизэхэмрэ дэу зылгъэгъухэрэмрэ атэгъэпсыхьагъэр. Мыщ дэжыым къэлэгъэн фае зипсауныгъэклэ пыч зилэ клэлэцлыклухэу Краснодар краим къырашхэрэри ащ зэрэшагыгъэхэрэр. Непэклэ футбол шешлэнхэу шлоф 70-рэ фэдиз тил. Еджэпшис селоу Красногвардейскэм, къуаджэхэу Хьатикъуаерэ Хьэлъэкъуаерэ ащагъэпсых. Федеральнэ программитлэм яшлуагъэклэ ар къыддэхьагъ. Жы дэдэ хъугъэ, зэхэтэкноным нэсыгъэ е машило къыштэным ишынагъо зилэ учреждение непэклэ Адыгеим итэл. Ахэр зэклэ Интернетым епхыгъэу шытых, чэши мафи зэпымыоу ащ иамалхэр къызфагъэфедэн алъэкы.

Лъэпкэ проектэу «Гъэсэныгъ» зыфиорэм ыкли Адыгэ Республикэм гъэсэныгъэмрэ шлэныгъэмрэклэ и Министерствэ зэшлуихырэ программэхэм атэтэу ильэси 6-м къыклол — 2006-рэ ильэсым къышгъэжыгъэу 2011-рэ ильэсым нэс — сомэ миллион 686-рэ Иофтхьабзэхэм апэлудгъэхьагъ. Лъэныкъо зэфэшхьафхэм ябюджетхэм якъэклуаплэхэм къахэклыгъэу Адыгеим гъэсэныгъэм имодернизациеклэ Иофтхьабзэхэу шызэшлуахыгъэхэм сомэ миллиони 133,4-рэ ильэсэу икыгъэм апэлуагъэхьагъ. Мы ильэсым модернизацием епхыгъэ Иофтхьабзэхэм апае сомэ миллион 350-рэ къыхагъэкышхт.

— **Аслъан Кызтэ ыкьор, Адыгэ Республикэм иапшъэрэ Іэнатлэ ятлонэрэу улухьагъ. Уи Администрациерэ министрэхэм я Ка-**

бинетрэ кадрэхэм алъэ-ныкьоклэ зэхьоклыныгъэ-хэр афэхьушхтэ? Арэушхтэу хъумэ, апшъэрэ Іэнатлэ-хэм хэтэ алухьащхэр? («Российская газета»)

— Ио хэлъэп, регионым и Лышхъэ загъэнэфэрэ нэужым анахь упчлабэ къызпытэджэрэр кадрэхэм алъэныкьоклэ командэм фэхьушхт зэхьоклыныгъэхэр ары. Гъэцкэкклэо хабзэм иорганхэм япащэхэр зэклэ къызынэжыхэкклэ, цыфхэм амыгъэшлэгъон алъэклэрэл... Ары, зэхьоклыныгъэ горэхэр шылэщтых. Ау анахь шъхьалэхэр — республикэм и Премьер-министр, Премьер-министрэм игуадзэ командэм къыхэнэщтых, нэмыкл Іэнатлэхэм яухэсыни зэклэ къыдэтлыгътэзэ теклолэщт. Ыпэкклэ пэщагъэхэм шлоу ахэлъыри шыклагъэу ялэхэри къыдэтлыгътэщтых, мы аужырэ ильэситфым Иофэу зэшлуахыгъэм тыкыпкъырыкышхт. Зэклэми зы еклолакл афытилэщтыр: ялэпэлэсэныгъэ зынэсыр, ежэ ашхьэкклэ Иоф зэрэыдашлэжырэр, зэхьоклыныгъэшлэхэм зэраделажьэхэрэр ыкли нэмыклхэр.

— **Адыгеим ыкли регионым зэрэпсаоу я СМІ-хэм тапэкклэ сыд фэдэ зэдэлэжыныгъа ады-уилэщтыр? Электроннэ ыкли къыхаутырэ СМІ-хэм ялофшлэн-клэ сыд фэдэ шыклагъэха о пшъхьэкклэ афэплэжыгъ-хэрэ? («Аргументы и Факты»)**

— Ренэу тызэрэзэлүклэрэр сигуапэ, — СМІ-хэм ялыклохэм сырагысэу шъхьэхыгъэу зигъо Иофыгъохэм сатегушылэныр сиклас. Непэ къэбар жьугъэм иамалхэм мэхънэ ин дэдэ ялэу шыт. Шъо шууилэпэлэсэныгъэ, шууиплэыкылэхэр шъхьэхыгъэу къызэрэшлуохэрэм бэкклэ ялытыгъ регионхэми къэралыгъоми хэхъоныгъэу ашлэщтыр, тиобшествэ демократиерэ шъхьафитныгъэмрэ чыплэу шаубытышхт ыкли цыфхэм азыфагу илэ мамырныгъэмрэ зэгурылоныгъэмрэ зэрэпытэщхэр.

Журналист сэнэхьатым тыхэгъэу ренэу чыплэ хэушъхьафыкыгъэ шэубыты, Урысыем шыпсэурэ цыфхэм хаутырэ ыкли электроннэ СМІ-хэм цыхъэ афашлы ыкли ягуапэу яджэх. Сышъуфэлъао шъо шууиплэыкылэхэм шуақыпкъырыкылынэу ыкли псынклагъэ хэлъэу, шыпкъагъэм шуурыгуазэзэ хъугъэшлэгъэ зэфэшхьафхэм яфэ-шъошэ уасэ афэшъушлынэу. Шууиматериалхэр цыфхэмклэ гъэшлэгъон зышлэхэр лъэныкъо пстэури къыдэтлыгъэгъэу, зэришыклагъэм тетэу зэхэфыгъэу, куоу зэкклэ къылотыкыгъэу ахэр гъэпсыгъэу зэрэщытхэр ары. Пэрыт технологиехэр зэрагъэфедэхэрэм амалыклэхэри къаретых нахь игъэклотыгъэу цыфхэм ахэр алэклэгъэхьэгъэнхэмклэ.

Адыгэ Республикэм и Лышхъэ ипресс-къулыкъу

Мыгъэ сыдэушхтэу уплэклуныр ябгъэшлышхтэ?

Техническэ уплэклуным ехьыллэгъэ Федеральнэ законным тызхэхьэгъэ 2012-рэ ильэсым кыуачлэ илэ хъугъэ. Арышъ, джы а Иофым ГИБДД-р фэгъэ-зэгъэжышхтэп.

Ильэсыр къызыхьагъэм къышыублагъэу зыныбжэ ильэситфым нэмысыгъэ автомашинэхэм техническэ уплэклуныр аклунэу ишыклэгъэщтэп. Ары паклошъ, ащ фэдэ автомашинэ зилэхэм талон ящыклэгъэщтэп. Ау иунэе автомашинэкклэ Іэклиб къэралхэр къэклухьагъэныр зикласэхэм къыныгъохэр къафыкьоклыныхэ ыльэкышхт. Сыда плэмэ дунэе конвенцием техническэ уплэклуныр пклун фаеу егъэнафэ. Арышъ, талон зыдэмылыгъэу Іэклиб хэгъэгу гунапкъэр зыпшычын плэкышхтэп. Автомашинэкклэхэм техническэ уплэклуныр ямышыкыгъэжышхтэу Украинэм зы ильэсклэ тэщ нахь пасэу шагъэнэфэгъагъ, нэужым талон умылыгъэу

шэлхъэ шъхьалэу пылбыр: а Иофшлэным пыхъэ зышлоигъом ишыклэгъэ диагностическэ оборудованиер ыгъэуцун ыкли техническэ эксперт илэн фае.

Автомашинэм изытет ягъэуплэклуныр фэшл ахэм яптын фаеу хъушхтэр сомэ 300-м нахьыбэщтэп. Тарифхэмклэ Федеральнэ къулыкъум ыухэсыгъэ формулэм тегъэпсыкыгъэу техническэ уплэклуным уасэу илэр ахэм къалыгътэщт, ау уасэр зышлоклэны ымылэкышхт сомэ пчыагъэр регионным иправительствэ егъэнафэ. Фаехэмэ, операторхэм уасэр нахь маклэ ашлын алъэкышхт.

Талонэу къаратыхэрэм автомашинэм номерэу илэр итхэ-

тхагъэхэу 2012-рэ ильэсым нэс шъхьафитэу къэзычъхьагъэхэм ашышхэм янасып кыикыгъ. Талоным палъэу илэр жьоныгъуаклэм, страховкэм ипалъэ Іоныгъом еухымэ, Іоныгъом — полисклэр къызашэфышхт ехьулэу ахэм техническэ уплэклуныр аклун алъэкышхт. Сыда плэмэ 2012-рэ ильэсым ишылэ мазэ и 1-м къышыублагъэу техническэ уплэклунымклэ талон зэрэуилэр ГИБДД-м Иофшлэхэм ауплэклунырэл. Ау техническэ уплэклуным палъэу илэр чъэпыогъум ыкли страховкэм палъэу илэр мэкъуогъум зыуххэрэм ялоф кыикыгъэп. Ащ фэдэхэм мэкъуогъум, нэмыклэу къэплон хъумэ, ОСАГО-клэ полисыр къызашэфын фэе палъэм ехьулэу техническэ уплэклуныр аклун фаеу хъушхт.

Техническэ уплэклуныр пклуным фэшл сыд фэдэ документха ишыклагъэхэр? Паспортыр, транспортыр зэрэбгъэтхыгъэм ехьыллэгъэ свидетелствэр е транспорт амалым пылэ паспортыр.

Непэ гъэзетхэм, телевидением, радиом техническэ уплэклуным ехьыллагъэу маклэп къыхаутырэр, къалорэр. Тиреспубликэ ар зэрэшызэхъагъэм, страховой полисхэр зэраращхэрэ шлыклэм яхьыллагъэу упчлэ зытлуклэ зыфэдгъэзагъ ООО-у «Росгосстрахым» икьутамэу Краснодар краим шылэм и Генеральнэ агентствэу Адыгэ Республикэм Иоф шызышлэрэм ипащэу Ситимэ Аслъан. Ащ къызэрэтфилотагъэмклэ, техническэ уплэклуныр зэхэзышхэрэ организациил Адыгеим итыгъ. Федеральнэ законэу аштагъэм зэригъэнафэрэм тегъэпсыкыгъэу, джы а Иофшлэныр зыгъэцкэлэщхэм автостраховщикхэм я Союз лицензиэ кылахын фаеу шыт. Джырэкклэ къэшлэгъуае зэкклэри а бэдээршылэпэм квинэжышхтхэми. Непэ ехьулэу автодиагностикэм пылэхъу ыкли техническэ уплэклуным ехьыллэгъэ талонхэр къызытыхэу Адыгеим итхэр организацие зытлүш. Ахэм зыклэ ашыш Мыекъопэ къэралыгъо технологическэ университетым ыпэкклэ кинопрокатыр зыдэтгыгъэ щагум къыщызлэхыгъэ уплэклулэр.

Полисым уасэу илэмклэ тызеупчлым къызэрилуагъэмклэ, гъэрэкло ильэсым ыгузэгъухэм аджэ процентипшл зэрэхъо-гъагъэм тетэу къэнэжыгъ. Адыгеир страхованиемклэ 1 коэффицент зилэхэм ахэхъэ, ау къуаджэхэмклэ коэффицентир 0,85-м шлоклэрэл. Базовэ ставкэр сомэ 1980-мэ, ащ процентипшл зыхэхъожым сомэ 2178-м нэсыгъагъ. Ау аварие къаымыхьулэу автомашинэр зыгъэзеклохэрэм хэгъэкыжыныхэр афашых, ильэсыбэрэ ащ тетэу автомашинэ рулым клэрысыгъэхэм страховой полисыр зэраращэрэ уасэм хэпшыкыгъэу къышыклагъ.

СЭХЪУТЭ Нурбий.

Іэклиб хэгъэгум узэрэрамыгъэхьащтыр къагурыложыгъ.

Законом зэригъэнафэрэмклэ, зыныбжэ ильэси 3-м къышыублагъэу 7-м нэсыр автомашинэхэм ильэситлэм зэгъогогъу техническэ уплэклуныр аклу, ащ ыуж ильэс къэс арагъэуплэклуна фае. Автобусхэм, маршрутхэм, таксихэм ильэсныкъо къэс техническэ уплэклуныр аклун фае. Тоннищым нахьыбэ зезышхэрэ автомашинэхэмрэ спецтехникэмрэ ильэс къэс техникэм изытет арагъэуплэклуна фае.

2014-рэ ильэсым нэсыфэкклэ автомашинэ зилэхэм техническэ уплэклуныр зышхышхт ежхэр зэрэфаем тетэу къыхахы. А зэхэкыплэ палъэр екыфэкклэ Къэралыгъо техническэ уплэклуным ипунктхэу ГИБДД-м иинспекторхэмрэ техническэ уплэклуныр зышлэрэ операторхэмрэ зылүтхэм Иоф ашлэщт. Ащ фэдэ чыплэхэм автомашинэм изытет ягъэуплэклуныр ыкли талоныр къаыхыгъэным апае фэлэ-фэшлапклэу сомэ 300 ащалахышхт. Ау ащ фэдэ пунктхэр зилэхэр джырэкклэ субъект 22-рэ нылэп. Гушылэм пае, Москва ащ фэдэ зы пункт нэмылэми дэтэп.

Техническэ уплэклуныр зэхэзышхэрэ операторхэр коммерческэ структурэхэу гъэпсыгъэх. Джырэ нэсклэ ахэм МВД-м зэзэгъыныгъэу дашлэгъэм тетэу Иоф ашлэщтыгъ. А бизнесым пыхъэ зышлоигъо пстэухэм апае щылэ мазэм и 1-м къышыублагъэу аккредитацие зэхашх. Ащ

гъэщт. Арышъ, автомашинэр зышэжырэм талоныр зэблихъужыныу ишыклэгъэщтэп.

Сыда джыри мы Иофым клэу къыхэхьагъэр? Техническэ уплэклуныр зэрэпклүгъэр къэзыушы-хьагырэ талон зыдэмылыгъэу ОСАГО-клэ полисыр къэпщэфын плэкышхтэп. Джаш фэдэу полискыккэ пщэфын плэкышхтэп талоным палъэу илэр ыухынккэ къэнагъэр ильэсныкъом нахь маклэ зыхъуклэ. Техническэ уплэклуныр зэрэпклүгъэр ехьыллэгъэ талон къазылыпхырэ ужыр ары нылэп полисыр къэпщэфын зыплэкышхтэп.

Ащ ыпкэ кыиклэу автомашинэр ГИБДД-м шыгъэтхыгъэным шапхъэу пылгыгъэри зэхьоклыгъэ хъугъэ. Гушылэм пае, агъэфедэщтыгъэ автомашинэу Іэклиб хэгъэгум къырашхыгъэр къэпщэфыгъэмэ, алэрапшлэ техническэ уплэклуныр оклу, етланэ ОСАГО-клэ полисыр къэошэфы ыкли ащ ыуж нылэп автомашинэр ГИБДД-м зышхыгъэщхышхт.

Техническэ уплэклуныр ямыгъэшлыгъэу ыкли полис уимылу къэпщэфыгъэ автомашинэм мэфи 10 нахьыбэ уисын уфитэп. Зыгорэкклэ аварие къыохьулэмэ, уиахъщэкклэ зэкклэри пшыныжыын фаеу хъушхт. Гъэрэкло техническэ уплэклуныр къагъэу-цугъагъ. Зиталон палъэу илэр 2011-рэ ильэсым зыухыгъэхэм 2012-рэ ильэсым техническэ уплэклуныр арагъэшлы талоным мазэу итхэгъагъэм ехьулэу. Зиталон цифрэу «2011-рэ» те-

Гуклэгъу афашы

Ипсауныгъэ зыпкъ итэу цыфыр къэхъугъэмэ, насыпышху. Тигъунэгъу ныо Iушым ылоштыгъ: «Цыфыр, «даха, Iая» зылоу хэтми клэупчIэрэр инэу хэукъо. Ыш, ылъакъуи, ынэхэри — эклэ цыфым хэлъынхэ фаехэр хэлъхэу е ахэм дагъо горэхэр ямылэу щытмэ, джаш фэдэр ары дахэ зыфалорэр».

Дегъэштэнэу тегъ ар зылуагъэм. Шыпкъэр пIощтмэ, цыфыр дахэу, ау ылэпкъ-лэпкъхэм дагъохэр ялэмэ, сьд имэхъан? Тхыамыклэгъо дэдэу язэрэщыти ятеплти, зыплгэгъухэрэм гур къагъэузуу нэгъыр тхыапша щылэр? Къэплгытэн хъумэ, бэдэд. Тэхъутэмкъое районыр шысэу къэбгъэлыагъомэ сэкъатэу исым ипчъагъэ гур къэгъэклэды: 5815-рэ. ЕтIани ар тхыгъэу щыт пчъагъэр ары. Обществэм хэмьтхэ сэкъатхэу нэгъыр тхыапш районым исыр? А пчъагъэри бэ хъушт.

Зипсауныгъэ иамалхэр гъэмэклэгъэ цыфхэм афагъэуцугъэ фитыныгъэхэм ягъэцкIэн анаI тегъу лэплгэх сэкъатхэм ярайон обществэ иактиврэ игъэlorышлэлэрэ ыкли игъом ящыклэгъэ Iэпылгэгъухэр арагъэгъотых. Ежъхэм яшIоигъоныгъэклэ ублалэ фашыгъэу ахэм IофшIэнышхохэр агъэцаклэ: сымэджэщхэм ачIэлэ сэкъатхэм адэжъ сымэджаплгэ макIох, яунэхэм алгъэлэсых, гушыIэгъу афэхъух, агу къалэгъы.

Районым сэкъатхэм япэублэ обществэхэу блы ит, ахэр эклэ сэкъатхэм ярайон обществэ игъэlorышлэлэ епхыгъэх, ащ тхыаматэу иIэр Хъут Юныс. Ар цыф гумэкIылуэ щыт, бэмэ ишлуагъэ аригъэкIы шIоигъу, макIэп къыдэхъурэри. Къоджэ ыкли поселкэ пэпчэ сэкъатхэм яобществэмэ якьутамэ адэг, ахэм тхыаматэхэр ялэх. Юныс къыщегъэжъагъэу адрэ къоджэ ыкли поселкэ обществэхэм япашэхэм анэсыжъэу пкIэ хэмьылэу Iоф ашIэ. Ащ тетыми, ащыщ гори тхыаусыхэрэп, агу етыгъэу ипшгъэрылхэр агъэцаклэх. ДахэкIэ Юныс зыцIэ къыриIохэрэм ащыщых ЕмтIылэ Аслъанчэрые, Хьарэхъу Мэдждэ, Шэуджэн Казбек, Сэхъутэ Фатимэ, Сокольникова Нинэ.

Сэкъатхэм я Мафэ зэрифэшъуашэу районым щыхагъэунэфыкIыгъ. Район обществэм икьутамэхэм япашэхэм ыкли сэкъатхэм ащыщхэм ахъщэ шлухъафтынхэр аратыгъэх, концерт къафатыгъ.

ХЪУШТ Щэбан.

МЭФЭКИХЭМ ГУПШЫСЭУ САГЪЭШЫГЪЭР

Тихэгъэгъу мэфэклхэр игъэклотыгъэу щыхагъэунэфыкIыныр шэн-хабзэ хъугъэ. Анахъэу илгъэсыклэу къыхащтым зыфагъэхъазыры, унэхэр, елкъэхэр агъэклэракIэх, щыгъыныклэхэр ащэфых, шлухъафтынхэр зэфашыжъых — ахэр эклэ гушлуагъо, чэфыгъо. Илгъэсыклэу къыхащтыгъэ нэужи Урысыем «мэфэкл» мафэхэр къышызэклэлгъэклэх, цыфхэм «чэфыныр» шагъэтыжышхурэп, ашхырэмрэ рашхурэмрэ гъунэнч. Гъо-мылапхъэу ашхырэр ныбэгъатхэ афэрэхъу, Iэшлоу пщэрыжъэхэрэми щытхъур адэжъ. Ау ащ фэдиз шьон зэфэшъхъафэу рашхурэм сьдэу ехулIэхэра?

ТелевизорымкIэ фильмэхэу «Особенности национальной охоты», «Особенности национальной рыбалки» зыфилохэрэ къагъэлыагъох. Илгъэ заулэ хъугъэу мэфэклхэм яхъулIэу мыхэр къыклагъэлыгъукIыжъых. Узыгъэчэфынэу, узыгъэшхынэуахэлыр бэ, ау узэгупшысэнуэ щытыр нахыбэжъ. Сэмэркъэуми шыпкъэ хэлъ. Фильмэхэм къагъэлыагъо, къалуатэ Урысыем щыпсэухэрэм шьон пыгъэхэр лэшэу зэрякIасэхэр, ахэм осэ ин зэрафашырэр, «ибгъэхъошхушхы» пыгъэмэ Iоф Iаджи нахэ псынклэу зэрэзэшIопхышхушхы. Ауштэу зэрэщытыр сэ сьхъэкIи згъэунэфыгъагъэ.

Сиеджэгъу илгъэхэм ащыщ сьздеджэщыгъэхэр туристмэ зыгъэгэсфылIэу «Романтика» зыфилоу къутырэу Победэм дэтым практикэр щыхынэу агъэклогъагъэх. Сэ еджэнырмэ IофшIэнырмэ эдэсхышхыгъэти, ахэм садэклонэу хъугъагъэп. Синыбджэгъурэ сэрыр тхыаумфэ мафэхэм атедгъафи «Роман-

Шъукъэушхыжъ!

тикэм» тежъагъ. Iэнэклэу клалэхэм тахэхъаныр къетымыгъэклоу аркъ бэшэрэбищ зыдэтштагъ. Поселкэу Хьаджэхъу мэшлокумкIэ тынэси, дэклыгъом тыкIуи тыуцугъ, машинэ горэ къыблэкIы зышхукIэ къэдгъэуцуни «Романтикэм» тыдынэсыныр тигухэлэу. ЗэгъокIыгъошху, зи къыдблэкIырэп. Машинэ горэ тыздэуцугъэм пэмчыжъэу щытыти, текIуалIи рулым Iус клалэм тигуклае зетIом, сомэ мин щэкIыкIэ тынигъэсышхэу къытилуагъ (ащыгъум гъэшIэгъонышхо къэзымыхышхыгъэ миллион пчъагъэхэр арых кеклоклышхыгъэхэр). Уасэу къытилуагъэр тшIолгъэпIагъ, ау тызкIэрыхъагъэхэр пивэ ешъохэу шысыгъэхэти, аркъым енэцIынхэкли хъун тIуи аркъ дэгъум фэдэ зэрэтыгъыр ятIом, къэгущыIэгъуи тырамыгъафэу машинэм тырагъэтысхыи, орэдыри къытфырагъалоэз зы бэшэрэбкIэ псынклэ Iофэу «Романтикэм» тынагъэсыгъ.

Аркъымрэ ахъщэмрэ зэпэшэчын зыхъукIэ сомэ мин щэкIэу къыталогагъэем аркъ бэшэрэбищIэ къыхышхыгъэ. Тынибджэгъу клалэхэу зыгъэгэсфылIэм практикэ щызыхышхыгъэхэм тахахыи зы бэшэрэбыр афэдгъэуцугъ. «Романтикэм» шыхэр шаыгъышхыгъэх, къэклорэ цыфхэр атырагъэтысхыгъэхэти къыращэкIышхыгъэх, чIыплэ дахэхэр арагъэлгъэушхыгъэ. Тэри шыхэм тяшэсынэу тыгу къэкIыгъ, ахэр зыдэшыIэм фэтыуэзнкIыгъ, ау къыталуагъэм тигухэлхэр къызэпи-

утыгъэх. Нэгъыритфым къыщымыклэу купэу тыкъэзэрэу-гъоинэу, армырмэ шыхэр амыгъэхъаулыенхэу, нэгъырэ пэпчэ сомэ мин пшыкIуфытын фаеу ары. Ари тилоф къекIугъэп. Аркъыр бэмэ зэрякIасэри, тэри зы бэшэрэб къызэрэтфэнагъэри зэклэм тыгу къэкIыжъыгъ. Тилоф къызэриклышхыгъэм темыхъырэхышхэжъэу шахъохэм ащыщ текIуалIи уанэхэр къа-тырилхъани шитIу къыди-щынэу етIуагъ. КъызэрэчIэ-кIыгъэмкIэ, гушыIэхэу «пузыр», «пол-литра», «водка» зыфилохэрэм клочIэ лгъэш яI, ау зэхэпхыным нахы плгъэ-гуныр ащ нахэ клочIэ лгъэшэу къычIэкIыгъ, шахом бэшэрэбыр зыфычIэтэгъэ-щым ынэхэр къэжъыуэгъэх, ылуис къечъагъ, чъэзэ шымэ уанэхэр къагырилхъыи къы-дишхыгъэх. Хъотэ цыкIухэм тялгъэзэ тыкызэпачыи, къу-шъхъэ мэз жыи къабзэр зы-Iутщи, шы гъэхъушIакIэм зыфэдгъэнэлуаси, тыгухэм жыи адэдгъэкли, гухахъо дгъотыгъэу шыхэр шышIо-Iум фэтыуэзнкIыгъэх.

Советскэ Союзыр зызэхэ-тэкъужым цыфхэм ягушысакIэ зызэблихъугъ, шъхъа-фитыныгъэшхо агъотыгъ ашIошIэу ешъоныр бэмэ къа-шхыгъэ. Дэгъум нахыи дэир цыфым нахэ псынклэу къы-пэпкIэ, ащ шыуухъашхун фае.

Джы ешъуапIэхэр тучанхэм къадыхэтых, щэфакло ачIахэхэрэм мыхъун Iаджи ащызэхыхы. Гухэкли нахэ мы-шIэмэ, емышъохэу зы мафи зэпызымычышхурэ ешъуа-клохэр тилэхэ хъугъэх. Ахъ-

щэ рыщэфэнхэу ямыIэмэ, тучанхэм чIыфэу афыхатхэ, нэгъэ-лужэу унагъохэм арысхэм пенсиехэр къазыраткIэ псынклэу алахыжъышх.

Ешъоным цыфыр егъэ-пугыти, ешъуаклор зымы къырымидзэжыи мэхъу, яунагъохэр зэбгырэзы-жыи. Тхыамыклэгъошхоу къытфыкъокIыгъэхэм ащыщ мы Iофыр. Шъоныр къыдэ-зыгъэклхэрэмрэ зышхэрэм-рэ мылгъу зэрэхыхышхы ары нылэп зэгупшысэхэрэр, цыфхэр зэрэклодылэхэрэр къыдалытэрэп.

Адыгэхэр емышъохэу ягъа-шIэ къахыгъа, сыда зашъо-щыгъэхэри? Адыгэхэр сэнэ-шхыгъэм хэшIыкIыгъэ санэм, натрыфым хэшIыкIыгъэ бахъ-сымэм (шъуатэм) яшъошхы-гъэх. Сэнэшхыэри натрыф-ри къэбгъэклхынэу, уадэлэ-жъэн, къызыбгъэклыгъэхэ нэ-ужи зэрахэпшIыкIышх шIы-клэри пшIэн фае — Iоф къы-пэкIы. Бахъыныр шыгъакIэ зыхъукIэ, пытагъэ хэлгэп, са-бийхэри ешъо хъушт, ау ащ ишIыкIэ зышIэжъэу къэнагъэр макIэ. Шыгъахэу ащэрэр ащфыныр нахэ IэшIэх цыф-хэм къащхэу — аркъымрэ пивэмрэ якIужыгъэх.

Фильмэхэу ыпэклэ зигугъу къэсшIыгъэхэм ешъохэрэм мыхъо-мышIагъэхэр къызэра-щышIырэр лакъырды ашIы-рэм фэд, ау ешъонми фа-гъэгэцыхы. **Ар хъухэнэу шы-тэп.** Хэужыгъэхэгъэ узым Iэгъэгъу е хэклыплэ горэ илэмэ тызэдежугъэгупшыс, шъу-къэушыжъ, мэфэклхэм шъуа-къыхэкIыжъ!

ХЪАРЭХЪУ Мурат.

ЯтIонэрэ цIэу Геленджик фа-усыгъэ «Белая невеста» зыфило-рэр тыда къыздикIыгъэр? Ар къызхэкIыгъэр къэшIэгъуаеп, сы-да пIомэ зэбгъэпшэн шысэхэр щыIэх. ГушыIэм пае, Краснодар — «Маленький ПарижкIэ», Шъа-чэ — «Жемчужинэклэ», Санкт-Петербург — «Севернэ Паль-мирэклэ», «ВенециекIэ» аджэх. Джаш фэдэу тэ тикъали ятIо-нэрэ цIэ илэ хъугъэ. Зыгорэм ыгу рихъэу ар фиусыгъэмэ, адрэм, емыгупшысэу, ар тыркубзэм къыхэкIыгъэу ылуи рихыжъагъ. «Белая невеста» зыфилохэр джа-рэуштэу къэхъуи, тхыгъэхэми ахагъэхъагъ, нахыбэм ар тырку-бзэм къыхэкIыгъэу ало.

Тыркубзэм къыфэдгъэзэжы-нышъ, тырку-урыс гушыIалгъэм тыдэплгъэн: къекIа «Белая не-вестам» Геленджик? Урыс гу-шыIэу «белый» зыфилохэр тыр-кубзэклэ къызэралохэр — «бей-аз». Тырку гушыIэу «Геленджи-кым» — къэкIырэ уцэу «мак-се-мейка», псэушхъэу — «ласка», узэу «водянка» урысыбзэклэ къекIых. ГушыIэу «Геленджи-кым» ызыныкIоу «Геленым» — «приходящий», «приехавший», «Гелиным» — «къэщэн» «нысэ», «дэклогъахэр» къарэкIых. Зэ-хэжъугъэуцу джы «бейазымрэ» «гелинымрэ». Къарэклэ ахэм тикъалэ ыцIэу Геленджик?

Тыркуем къыкIыхи тичIыгу къэклогъагъэхэм ащышхэми тыр-кубзэм «Геленджик» къызэры-кIырэ гушыIэ къыхэхэмэ сяуп-чIэу хъугъэ. Ар зэрэзэрадзэкIырэ шIыкIэми нэлэуасэ фэсшыгъэх, ау ар тэрэзэу къысэзылуагъэ къа-

АДЫГЭ
ЧЫШАП

Геленджик — «Белая невеста»

хэкIыгъэп, щыхыгъэхэми сари-хылыагъ. Адэ сыда джы Геленджик иятIонэрэ романтичэскэ цIэу «Бе-лая невеста» зыфилохэрэм ешIа-гъэмэ хъушхыгъэр? Ари къэнэшт нэ-мыкI къалэхэм цIэтэдзэу афа-шыгъэхэм афэдэу. Ау къалэм ыцIэ тыркухэм фаусыгъэу, «Ге-ленджикыр» тюркскэ цIэ купым къыхэкIыгъэу зылохэрэм пцIы аусы ыкли ахэр шIэныгъэлэжъхэм зэрахышхэр къыдэплгытэмэ, нахэ дэгъуи, нахэ Iази ехулIэ-хэрэп. Къалэм бзылгъыгъэхэр бэу зэрэщэщыгъэхэм пае цIэу «Белая невеста» зыфилохэр къы-тенагъэу зылохэрэри шыIэх. Ари шыпкъэп. Ащ фэдэ щыагъэп.

Я XVII-рэ лIэшIэгъум къухъэ-уцупIэу Анапэ адыгэ лэкъолэ-шхэу Занэкъохэм алгъычIэ илы-гъэ чIыгухэм ащышхыгъ. Ар зы-гъэ Занэкъо Махмэт-Джэрые а чIыплэр тыркухэм пытапIэ ша-

гъэуцунэу афитIупшыгъагъ (ари-щэгъагъ), Iэгъо-благъом шы-псэурэ цыфхэм ар агу рихы-гъагъэп. Фэягъэхэп тыркухэр хы ШлуцIэ Iушъом къызэпырыкIы-нхэу. Джаш фэдэу темир лэны-къом щыIэ ягъунэгъу Урысы-ем сатыу дашIыныр нахышлоу алгъытэщыгъ хымэ Тыркуем ицIыфхэр ячIыгу исынхэ нахы.

Нэужым гулгъыгъэ тэрэ зэра-шыгъагъэри къэнэфагъ. Тырку-хэм пытапIэр 1771 — 1782-рэ илгъэхэм ашIыгъ, а чIыплэм Урысыемрэ Тыркуемрэ IашэкIэ щызэпэуцужэ зэпытхэу рагъэ-жъагъ, адыгэхэм ащ зэрар нахэ, фэдэ гори къафимыхыхъу хъу-гъэ. ПытапIэр зыцагъэпсыгъэ чIыгу шъолгъыр мыиным мэщи-тиш, щэпIэ цыкIухэу 550-рэ, кофе зыщэсхъохэрэ чIыплэхэр чашыгъагъэх. А чIыплэр ары адыгэхэм ислъам диныр къахэ-хъанэу зыщыригъэжъагъэри, са-

тыушIыным инэу зызиушъом-бгъугъэри. Ащэхэрэм зышъхэ фимыт бзылгъыгъэхэри хъул-фыгъэхэри ахэтыгъэх.

Занэкъохэм фэдэу а пстэум къафыхэкIырэ мэкIагъэп. Ащ пае нэмыкI щэпIэ чIыплэхэр къа-пэгъунэгъоу зэрэщызэхамышхэ-тхэм лыплгъэщыгъэх, ахэм Ге-ленджик хыблыгури ахэтыгъ.

ЕтIани Геленджик районым а лгъэхъаным еклолэгъуаеу щы-тыгъ. Къушъхъэбгъыхэм, зэпыры-кIыплэхэм уащызеклоныр къагъэ-хылылгъышхыгъ. Геленджикрэ Ка-бардинкэрэ азыфагу илгъыгъэ гъогум ку нэмыкIкIэ урыклошху-нэу щытыгъэп. Нахэ чыжъэу, Но-вороссийскэ нэс уклонэу уфэ-ягъэмэ, ащ узэрэнэсын плгъэклы-щыгъэ закъор хылушъом рекло-кIырэ лгъэс гъогу эжъур арыгъэ, ари улгъэсэу е ушыуеу уежъагъэ-мэ арыгъэ. Ку зэкIэткIэ Новорос-сийскэ укло пшIоигъомэ, Мар-

котхскэ хыкьупшхъэмкIэ укло-нэу щытыгъ.

Кабардинкэрэ Новороссий-скэрэ азыфагу ахэкIыгъуаеу зэ-рэщытым фэшI цыфхэр щыпсэу-щытыгъэхэп. А чIыплэм «тхыпши-куйкIэ» (тхыпшыкIуикIэ) еджэ-щытыгъэх, урысыбзэклэ а гушыIэр зызэбдзэкIыжъкIэ кыкIырэп — «восемьнадцатигорие».

Геленджик районыр зыдэщы-Iэм елыгыгъэмэ, Анапэрэ Тем-рюк хыгъэхъунэныкъомрэ яекло-лапIэхэри ягъогухэри нахэ псын-кIагъэх. Ары чIыгу зэшхъэ-за-шъохэм атес цыфхэр эклэ зэпы-мыоу щышхэнхэу ыкли щыщэфэн-хэу а лгъэныкъом зыкIаклошхы-гъэхэр. Геленджик хыблыгур арымэ, ащ укызэрэклолIэнэу илгъэ закъор хыр ары.

Ащ нэмыкIэу, Геленджик хы-блыгум езышхэлэхэрэ гъогур зэ-пызыутырэ нэмыкI ушъхъагъуи тыркухэм ялагъ — зэпахырэ узэу емынэр хы ШлуцIэ Iушъом ахэм кырахыи, Тамань хыгъэхъунэ-ныкъом щыпсэурэ цыфхэм азы-шанэ илгъыкIыгъагъ. Ащ къыхэ-клэу Геленджик районым исхэм тыркухэм залуагъахэщыгъэп, сатыу IофхэмкIэ экIуалIэщыгъ-гъэхэп, къызкIэрагъахъэщыгъ-гъэхэп.

КъэтIогъэ пстэум къахэкIэу Геленджик хытIуалэр, тхылгъ зэ-фэшъафхэм, хэутыгъэ къэбар-хэм яавторхэм къазэрэщатхэу, цыфхэр зышхашхэрэ чIыплэ хъун ылгъэкIышхыгъэп.

ЛБЭУСТЭН Борис.
Краевед.

къ.Геленджик.

Цыфышлугъ, гуклэгъушхо хэлъыгъ

Бзылъфыгъэ од лъэпэлъэгъэ хъазырыр псынклэу, кызытыри-пхъанклэу, игушылэхэм затыри-гъаозэ гушылэщтыгъэ. «Жымы зэрехъэ» зыфалорэм фэдагъ. Къуаджэхэм ыкIи поселкэхэм ащыпсэурэ ветеранхэм ясоветхэм ятхъаматэхэмкIэ район гупчэм бэкIаерэ тырагъэблагъэ. Иофыгъоу щытхэр бэ, ахэр амалэу щылэхэмкIэ зэшлохыгъэнхэ фæе. Валя Неждовар чанэу, зэкIэмэ агухэм къарыгушылклэу шлэгъэн фæу ылыгътхэрэр кылощтыгъэх. Иофыгъоу къуэуцухэ-

рэм язэшлохын шыкIэ-амалхэр къафигъотыщтыгъэх. Нэжъ-лужхэм, сэкъатныгъэ зиIэхэм, ветеранхэм шульэгъу гъунэнчъэ афырилагъ.

Яунагъо Воронеж хэкум шыпсэуштыгъ, исабынгъо илъэххэр ащ шыкIуагъэх, еджапIэр кышциухыгъагъ. Поселкэу Инэм шыпсэуштыгъэ ыш дэжъ кызы-клэм, чIыпIэр ыгу рихъи, къэнэжыгъагъ. Краснодар авиаотрядым Иоф шызышIэрэ летчик кIалэм дакIуи, унагъо иIэ хъугъэ. Совхозэу «Адыгейский» зыфи-

лорэм ИофшIэныр шыригъэжъ-гъагъ. ИофшIэклошхуагъ, ымакъэ Iэтыгъэу гушылэщтыгъ, ордэ кылоныр икIэсагъ, зэхэцкIо чаныгъ.

Теклоныгъэм и Мафэ ехыла-гъэу шылэщт мэфэкIыр зэгорэм зеришчэнэу агъэнэфэгъагъ. Ар ежыркIэ апэрэ Иофхъэбзэхуо щытыгъ. ГумэкIыштыгъ, чIыпIэ изагъэщтыгъэп. Дэгъоу зэкIэ зэшлохыгъэ. Нэужым совхозым, партийнэ ыкIи комсомольскэ организациехэм пшгъарылы-кIэхэр къыфашIыхуэ аублагъ.

Цыфхэм Иоф адишIэнымкIэ IэпIэсэныгъэххо хэлъэу кычIэ-кIыгъ: дзэм кIохэрэм ягъэкIотэн, сабий къэхъугъакIэмэ ятхын, къээрэрэцгъагIэмэ язэготхэн, нэмыкI Иофхъабзэхэри фызэшлохыштыгъэх.

1974-рэ илъэсым Инэм ипоселкэ совет Иоф шишIэу еублэ, нэужым дзэ учет столым ипаш, етIанэ техник-псэолъэшI, исполкомым исекретарэу агъэнафэ. КIэлэу мазэм зыпегъанэ, ИофшIэ-ныбэмэ ягъэцэкIагIоу мэхъу. Къиныгъэ, ау фэукIочыштыгъ.

Иаужырэ илъэххэм Инэм иветеранхэм я Совет итхъамэтагъ. Организацием нэбгырэ 3500-м ехъу хэтыгъ.

ЛIыгъэххо зыхэлъ бзылъ-фыгъагъ Валентина Неждовар, узышхоу кыфэтэджыгъэм ебэнызэ Иоф ышIэщтыгъ. Зэрэмыхъужыштыр ышIэщтыгъ, ау зы мэфэ закъуи ИофшIэныр IэкIыб ышыгъэп, тхъаусыхуэи цIыф зэхыригъэхыгъэп. Иоф ышIэзэ идунай ыхъожыгъ. ГукIэгъушхо зыхэлъыгъэ бзылъ-фыгъэр щымылэжымы, поселкэм дэсхэм ащыгъупшэрэп, шIукIэ ыцIэ къыраIо, ищытхуэ аlyатэ.

ХЪУИЩТ Шэбан.

ЛЕПЕКЪ ИСКУССТВЭР

Бырсыр Абдулахъ и «Къоджэ ордэхэр»

Сурэт купэу «Песнь аулов» («Къоджэ ордэхэр») зыфилохэр сурэтышым зафигъэзэныр анахъу кызыхкIыгъэр адыгэхэм егъашIэм агъэлъапIэу яIэгъэ лъэпкъ ордэхэр ушхъагъунчъэу ащыгъупшэжъхэ зэрэхъугъэхэр ары.

Кавказ заор зау х нэужым ахэр цIыф акъылышIо дэдэ горэм лъэтемыгъэу ыусыгъагъэх. Къоджэ ордэхэр зыусыгъэр хэтми усэрэжъ инэу, ордэус гъэшIэгъонэу, кIэнэкIэлъэ-лакъырдыр игушылэ кIебэкIымы, адыгэ шыIэкIэ-псэукIэм кIиныгъо-гумэкIыгъоу лэхъухъэхэрэр рилъэгъукIэху, лъуз фэхъоу, лъэпкъым игушхъэбаиныгъэ, ицIыфыгъэ а зэкIэмэ зэщатэу, ратэкъухъэу, къин чIыпIэ лъэпкъыр зерифэрэр гууз-лыуз зыфэхуштыгъэ цIыф.

Заом шъобж ин хэзыхыгъэ адыгэмэ шхъафитныгъэм имызакъоу, бэ ащ щычIанагъэр, культурэ кIэнэу илъэс минхэм ащишIыгъэу лъэпкъ гушхуагъэр кезытыштыгъэр ыкIи къэкIо-нэкIо цIыфыбэм янэплъэгъу кыфэзыштыгъэр агъэтэкъуагъ. Адыгэ обществэм игъэпсыкIэ дахэ кызэрэрагъэIыхыгъэр ары анахэ кыыхэдгъэщырэр.

Ордэхэм яавтор зэкIэ КъохъэпIэ Кавказым къинэжыгъэгъэ адыгэ къуаджэхэр кыкIулахъагъэх ыкIи языхэт зэригъэшлагъэ, къуаджэ пэпчъ зыфэдэр кызылэтыкIырэ сатырэ (куплет) кIа-

кохэр гукъаор, гумэкIыр къябэ-кIэу зэхилъхъагъэх. АмышIэрэ адыгэ философым адыгэ лъэпкъым итхъамыкIагъо ахэмкIэ кылоагъ, къуаджэ пэпчъ нэм кыкIыгъэуцагъ. Ордэхэм яавтор къоджэ ордэхэмкIэ лъэпкъым ежъ-ежыгъэр зильэгъужыын амал ригъэгъотыгъ. Цыфхэми а ордэхэр гукIэ аштагъэх ыкIи зэхашлагъэх.

Ау Совет хабзэм илъэхъан (а ордэжыгъэм къахэлукIырэ мэкъэ чэфынчъэм пелэу), адыгэ къуаджэ пэпчъ Iоми хъунэу, мэкъэ чэф Iэтыгъэр кызыхъэлукIырэ ордэхэу, шыIэклакIэр зэрэдэгъур, зэрэтхъагъор ыкIи адыгэхэр неушырэ мэфэ нэфышхом зэрэфахлохэрэр кызылэтыкIы-хэрэр аусыгъэх. Ахэм гупсэфрэхъатым, «Песнь аулов» зыфилохэрэм ахэлъ шыпкъэ дыджыр нахэ агъэкIосагъ, ордэжыгъэр тIэкIу-тIэкIуэ зы лъэпкъым щыгъупшэщтыгъэх. Ау ахэр зыусыгъэм кылытыгъэ гумэкIыгъохэр а илъэххэм зыкIи ахэкIо-кIагъэхэп, шыкIагъэхэм къахэгъахъоштыгъ, Иоф мышIагъэр нахыбэ хъуштыгъэ.

Джащ пае Бырсыр Абдулахъ лъэпкъ ордэдыр икIэрыкIэу кыгъэпсэужыын гухэлъ зыфишIыжыгъэ ежъ фэлъэкIышты сурэтшын лъэныкъомкIэ. Ордэусым кылоагъэр сурэткIэ кыгъэ-лъэгъоныр мурадэу илагъ. Адыгэ лъэпкъ фольклорым ианыхэ саугъэт инэу къоджэ ордэхэр

купкIымыкIи шъуашэмкIи зэщизэу, зэдиштэу кытын фэягъэ. Мы сурэт купым Бырсырым илъэси 8-м кыкIоцI кыогъанэ имылэу Иоф адишлагъ. Сурэт цыкIу 42-у, «Къоджэ ордэхэр» куплет-куплетэу кызыгъэлъэгъукIэу ар гъэпсыгъэ. Сурэт пэпчъ лъэпкъым кIэхэкIыгъэр ыщэчыгъэр хэолъагъо, сурэтышым ар зэкIэ зэрэзэхышлагъэм ишыс.

Къуаджэ пэпчъ къэтымыпчыштыми, зауэмэ ацIэ къетIозэ, сурэтшыгъэхэм такъытегушылэн.

Кошхъаблэ ехылаIэгъэ сатырэ зэхэтым тешIыкIыгъэ сурэтым къэбэртэе пшы ешъуагъэу зэрэджэгухэрэ картхэм ахэшIыкIыгъэ тIысыпIэм исыр ипчэгъу. Зыфэраз зэкIэмкIи, лъэгапIэм итэу мэгугъэ аркъым лъэгъуанджэм къэсэу хэтыми. Ащ ылапэ дэжъ атыкын къэсэу «мэшIопсым» щесых хулыфгыгъэхэу пкIэ зымылэжъхэр. Ау пшым а зэкIэ зэхифырэп, гурылоными иIоф тэтэп. Мы купым яцIыфыгъэ зэрэчIанапэрэм гу лъатахэрэп, ащ фэдэ шыIэкIэ бгъунджым егъэразэх.

Бырсыр Абдулахъ къуаджэу Еджэркуае фэгъэхыгъэ сюжетыр текстым готэу егъэпсы. Быгъушгъор, нахыжъ гъэшIуагъэр зытесыгъэр, шхъасынчъэу цыфхэм тыратхы. Тесыгъэри гугъгъунчъэу кырадзыхы ыныбжи, ыуаши кырамыдзэу. Цыфхэр агукIэ зэрэтхъамыкIэхэр, лъэпкъ хабзи, нэмыкIи былым такъыр

агъотынкIэ ашIэмэ кызырэрэ-мидзжыкIыр сурэтышым кыгъэлъэгъуагъ.

Къуаджэу Хъакурынэхъаблэ фэгъэхыгъэ сурэтым чэщ шIункым кыыхэкIыгъэ шыум пшгъашгъэр зэрихыгъэр щыолъэгъу. Гулэу мазэм зыпегъанэ. Ау хулыфгыгъэр ащ кыуыбытырэп, «илыгъэ» хъазынэ рыраз. Ама-лынчъэм фырекъуш, лыхъужъ.

Улапэ иорэд тешIыкIыгъэ сурэти символизмэм ыкIи сюреализмэм яамалхэр кыыхэххэу гъэпсыгъэ: мэшIо тэпышхоу блэрэм щыуаныр шэжъо, ащ егъашIэм лъэпкъым ылэжыгъэ искуствэм ипроизведенихэр шэстых, ахэм адыгэ палори ахэлъ. ЧIэгъчIэлъыгъэр инэшан мы сурэтыми, зэманхэм лъэпкъым ащишлагъэр зэкIэ кIодыклае зэрэхъурэр хэгощагъ.

Къуаджэу ПэнэжыкIуае сурэтышым мыщ фэдэу кытыгъ. Бзылъфыгъэр лъэтэн кыкIыгъэ бэджыхкIэ зэхэдагъ. Хъалыгъу егъаажъэми шыгъупшэжыгъэу, мо бзылъфыгъэр кырашыгъэкIэ чэг-атэкъэ цыкIухэр зэрэзэрэукуыхэрэм ыгъэшIагъоу яплъы. Къэмыхъухъэзэ гужъ зэфашIыгъ, ушхъагъу ямыIэми. КъэкIоштым гумэкIыгъуабэ зэрэпхыгъэр шыкIэгъэтхыгъ.

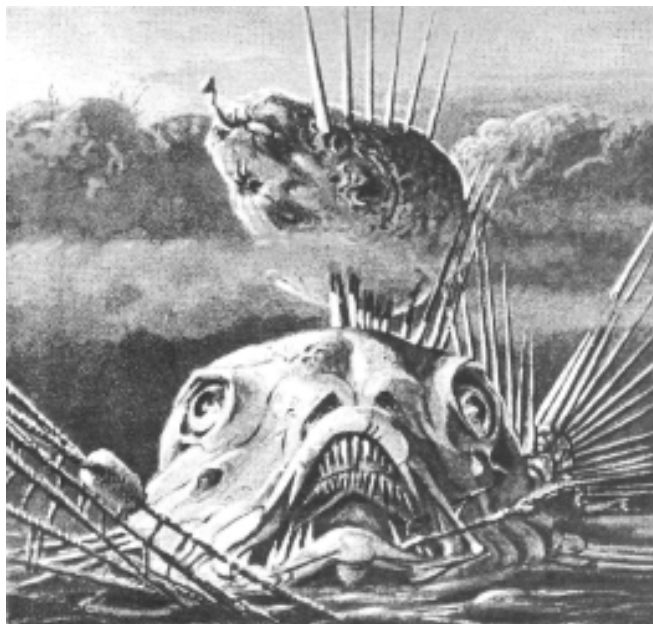
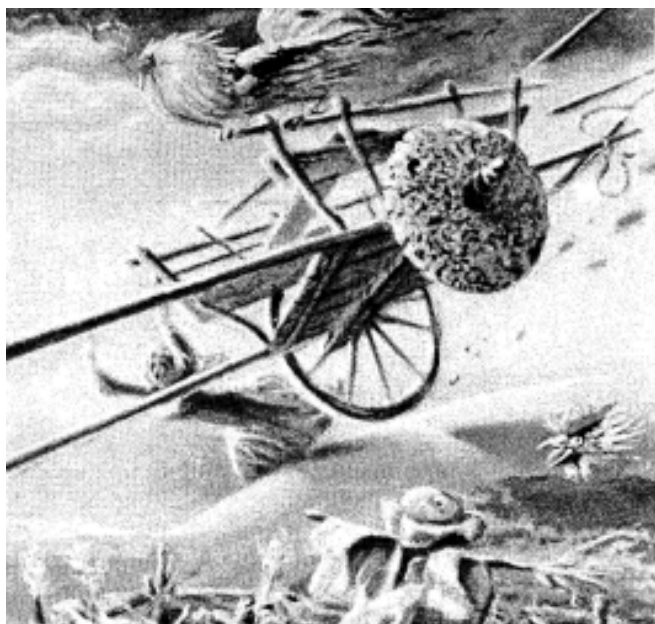
КъунчыкIохъаблэ исурэти гъэшIэгъоны: мэзыкIо улагъэр ыгузэгъу. Зэгорэм мэзым ианыхэ псэушхъэ къарыушIоу щытыгъэр хыбэй дэдэу тегъэлъэгъу.

Псэушхъэм ылъэкIо лъащэ чыгъэу зымы имыщыкIэгъэжъ Iашэр зыпыгъэнагъэр пашлагъ. Адыгэм Iэшэ-шъуашэр фэса-къэу зэрихъэщтыгъэми, чIэнэ-гъабэ зэришIыгъэм ишыхъат (хэгъэгур ыкIи шэн-хабзэр) мы сурэтыр.

Нэчэрэзые исюжети гъэшIэгъоны. Пшгъэшгъэ лъэкIо псыгъор, псыхъо нэшгъум фэдэу, орыжым хэт уфагъэу, IутIэнэу Iуаблэр зыхашIыкIырэр кыхечы. Уцыр къэкIыгъо имыфэ-зэ, тхъамыкIэ шылакIэм ар пэIуадзэн фæу мэхъу. Ежъ пшгъашгъэм ышгъахъэр, кIэпсэ псыгъоу хъупкъэм дэщыгъэх, ежы-ри мы чIыпIэм хатIагъэм, щырапхыгъэм фэд, сьд ишIыкIэми, шылакIэм зыхигъэзэгъэн, кIыныр кызыпичын зэрэфар кылауатэ.

Мы сурэт купым хэлъ ИофшIагъэ пэпчъ ордэжыгъэм къаIуатэрэм тешIыкIыгъэу гъэпсыгъэми, картинэ пэпчъ ухыгъэ мэхъанэ зилэ произведений. Сюжет пэпчъ философии гъэнэфагъэ хэлъ, лъэпкъым кырыкIуагъэм ыкIи кырыкIоштым игумэкI-гукъао хэгощагъ. А зэкIэ кыгъэлъэгъукIыгъэным ежъ иIэпэ-Iэсэныгъэ зэрилэкIэу сурэтышым зэрэфигъэзагъэр гъуашэрэп. АшкIэ Бырсыр Абдулахъ IэуытыпIэ фэхъугъэхэр адыгэхэм яфольклор шапхъэхэр арых.

МАМЫРЫКЪО Нурмет.

ТИЛЬЭПКЪЭГЪУХЭР

Мышьэ зэшхэр

Мышьэ Осмэн политикэм пэчыжэ цыф, сыдигуи икэсагэр ыкйи игъашэ зэрипхыгэр шхынхэм ягъэхъабырын.

Ныбжыкыау а Иофыр кыыхихи, нэужым иунагъо исхэри илахылхэри ащ хицагъэх. Ышхэу Индрис, Юсыф ыкйи Ариф игъусэхэу, илээс15-кйэ узэкйэбэжмэ кьалэу Инегюль апэрэ рестораныр кыышы-зэлуахыгъагъ. Иофыр дэгъоу ежэгъагъ, егланэ ятлонэрэ, ячэнэрэ шхалэхэри кыкйэлъыкыуагъэх. Непэ зэшхэр дэгъоу зыщыпшэрыхъэхэрэ чыплэ заулэм ягъэорышаклох. Шхалэхэм цыфхэр бэу

кыкйуалэх, кызырапэгъо-кйэхэрэри, зэрашагъа-шхэхэрэри агу рехых. Осмэн ыгъэхъабырэ шхынхэр зэрэ Тыркуеу шызэ-лъашлэх.

Яунэе бизнес зэшхэр «Дертлеркйэ» еджагъэх, ащ кыкйырэр — «Зэшиплэ». Мышьэ зэшхэм якомандэ джы ялфыгъэхэм анэмыкйэу ямахульэхэр, янысэхэр, якьорылфхэр хэхъэх.

Осмэн кьейуатэ: «Гъэмафэм кьалэу Краснодар дэт ресторан заулэ кьэсклухъагъ. Ахэм тырку шхынхэр ашагъэхъабырхэу ары кызырэсалогагъэр, ау зы шхалы тырку

шхын тэрэз шагъэхъабыр-рэу слъэгъугъэп. Ахэм Иоф ашызышлэрэ цыфхэу Тыркуем икьалэхэу Бурсарэ Инегюльрэ кьащы-хъугъэхэм бэрэ кысадоу кыыхэкйыгъ: фирменнэ ресторанхэр Краснодари Мыекьуапи кьащызэлу-шъухых, цыфхэр дэгъоу кьаклолэштых. Апэ сыфэ-ягъэп, джы нахъ сытегу-шлухъэ сыхъугъ. Теплбын тапэкйэ».

Осмэн чыплэ хасэм пашэ зыфашлыгъэр бэшлагъэп, ащ Хьарэхуеу Хьакьыр зытекйыжым хадзыгъ. Иныдэльфыбзэ дэгъоу ешлэ, рэгущыгъ, рэгупшысэ. Ышхэри джаш фэдэх. Мышьэ Осмэн опытышхо зилэ бизнесмен, уахътэм уасэу илэр дэгъоу ешлэ, ары пкйэ зимылэ зэдэгущыгъагъ кйыхъэхэр зыкйимыкласэхэр. Бэ ылонрэр, шлагъэр зэрэнахы-бэштм пылэ, джары ило-фи, иунагъуи, общественнэ Иофхэми фыщы-тыкйэу афырилэр. Джаш фэдэ цыфхэба тэ непэ тильэпкь Иофхэр зэшло-хыгъэхэмкйэ тищыкла-гъэхэр?

Сурэтым итхэр: **Хьарэхуеу Хьакьрэ Мышьэ Осмэнрэ.**

Джэм илэкьоцлэгъу

Хасэр зычлэт унэм идэпкь азыфагоу «16-й канал» зыфиорэ телепрограммэр шагъэхъабыры. Ар унэе телестудиеу цыт, Тыркуем шызэхэ-щэгъэ кьэралыгъо ыкйи коммерческэ спутниковэ телеканал анахъ инхэм Иоф адешлэ.

— «16-й каналым» Иоф дэзышлэрэ тырку, бэшлагъэу тинэлосэ дэгъу, — кьейуатэ Хьарэхуеу Хьакь. — Адыгэхэр егъэлаплэх, дэгъоу кьафыщыт, икьэ-тынхэм ахэгъэлажъэх.

Зигугъу кышылэрэ кйалэу Хьасанэ истудие тыригъэблэгъагъ. Ар адыгэ пщынэм ымэкъэ жьынч шагум кьыришыгъэу тызэ-луклагъ. Кьытельэдэнышъ, кьэшьоштм фэдэу чэ-фыгъ.

— Черкес хасэм бэрэ сыкьэкйо. Черкесэу кьытхэхэм якультури, ящы-лакйи, язэхэтыкйи сшлогъэшлэгъоных, — кьытфелуатэ Хьасанэ. — Черкес диаспорэм щыщхэр зыхэхэгъэлажъэрэ кьэтынхэр цыфхэм агу рехых. Адыгеим сыкьакло сшло-

игъу, Адыгэ телевидением илофышлэхэм нэлуасэ за-фэсшынуу сыфай. Кьэтынэу дгъэхъабырхэрэмкйэ тызэхъожьыгъэ тшлымэ, тикъэтынхэм кьэралыгъуи-тлуми нахъ цыфыбэ ащы-плъын альэккышт.

Оздэмыр Хьасанэ герман партиеу «Зеленые» зыфиорэм идепутатэу Европарламентым хэтым илэкьоцлэгъу. Зэрэзетекйыхэрэр зы: «нэмыщ» Оздэмырым черкес лъапсэхэр илэх, Дзыбэхэм ащыш. Зэрэзэфэдэхэр: тлуми дэмышъыхахыгъэу адыгэмэ якультурэ цыфхэм зэра-

фалуатэрэр, зэрарагъашлэрэ ары.

Дзыбэ Джэм Тыркуем кыышыхъугъ, Европарламентым илээс кьэс «Черкесхэм я Мафэ» шызэхэ-щэ. Ащ мэхъанэшхо илэу щыт — илээсым зэ адыгэхэм ялэпкь зэхэтыкйэ-псэукйэрэ ялофыгъохэмрэ афэгъэхыгъэ кьэбархэр зэрэдунаеу арагъэшлэнхэ альэккы.

НЫБЭ Анзор.

Сурэтым итхэр: **кьалэу Инегюль инахыжъхэм ащышхэу Чэмышьо Мусэрэ Нэгъуцу Ибрахьмэрэ.**

Адыгэ орэдыжъхэмрэ вариантхэмрэ

Пэнэшъу Сэфэр ирецензиуе «Орэдым гушыгъэ хадзырэл» зыфиорэм/ «АМ», 2.12.2011/ бэшлагъэу сызэдэжэгъагъэр сыгу кыгъэкйыжыгъ. Зэгорэм Англием тхылъ тедзэплэ заулэ шы-зэрагъэнэкьокъугъагъ. Хэукьон-ныгъэ хэмьтэу тхылъ кьыдзэ-гъэкйырэм стерлинг фунт минитг ратынэу агъэнэфэгъагъ, ау ар зыми ыхыгъэп — зы хэукьон-ныгъэ хэмьтэу ащыщ горэм тхылъ кьыдигъэкйын ыльэкы-гъэп. Ащ кыизгъэкйэрэп адыгэ тхылъмэ ахэт хэукьон-ныгъэхэр зилажъэхэр сыухыхэ сшлоигъоу, кьасло сшлоигъор хэукьон-ныгъэ хэмьтэу тхылъыр пшыныр Иоф кьызырэкйоу зэрэшымытыр ары.

Рецензиер зэхылапгъэр Сэмэгу Гошнагъо итхылъэу «Адыгэ лъэпкь орэдхэр» зыфилоу бэшлагъэу (1998-рэ илээс) кьыдэкйы-гъагъэр ары. Адыгэхэм яблэкы-гъэ имызагъоу, джырэ тильэ-хъан ехылапгъэхэри титхакло-мэ атхых. Титхэкйо нахыжъхэм ащыщэу тинепэрэ шылакйэ икьэ-гъэлъэгъон нахъ фэшагъэр Пэнэшъу Сэфэр ары, ащ художественнэ тхыгъэхэм анэмыкйэу гъэ-зет статьяхэри непэрэ тищылакйэ ехылапгъэхэу кыхеутых. Ахэм афэд «Орэдым гушыгъэ хадзы-рэл» зыфиорэри. Рецензиер зэхылапгъэ тхылъым икьыдэгъэ-кйын сэри сыхэлэжъагъэш, Сэфэр еплъыгъэу кыуагъэхэм зы-горэхэр апэсложьы сшлоигъу.

Авторым рецензием шъхъэу фишлыгъэм кыыщезгъэжъэн. «Орэдым гушыгъэ хадзырэл» зы-

фиорэ гушыгъэжъыр адыгэхэм зэрямыер авторым пэублэм тэрэ-зэу кыышело. Ар шысэ дэгъоу сэ сэлъыгъ. Нахыбэмэ аущтэу ашлырэл. Мары зэрашлырэр: урыс гушыгъэжъхэр е нэмыкы-бзэмэ кьахэкйи урысыбзэм шагъэфедэ хъугъэ гушыгъэжъ-хэр адыгабзэкйэ зэрадзэкйэхэ, адыгэ гушыгъэжъ фэдэхэу художественнэ тхылъхэм ахатхэх, адыгэ гъээзетым кьырагъахъэх, научнэ Иофшлагъэхэм адыгэ гу-шыгъэжъхэу алоз ащызэхафых.

Сэфэр тхылъым шыклагъэу хилъагъохэрэмкйэ енкьокъу-гъуай, ау а шыклагъэхэм яхыла-гъэу ышлырэ зэфэхысыжъхэр, сэ зэрэсшлошлырэмкйэ, егъэлыгъа-лох. Гушыгъэм пае, орэд текстхэм гушыгъэхэр ахидзыми хъунэу тхы-лыр зэхэзыгъэуцагъэм ылы-тагъэу ело, орэдылохэм текстхэр кьызырауагъэм тетэу тхылъым кьыдэхъэгъэнхэу кьыригъэкйы-рэл. Рецензием иавтор орэдхэр кьэзылуагъэхэмрэ ахэр зыугъо-игъэмрэ егъэмысэх нахъ, тхы-лым иредакторхэм (Кошбэе Пшымафэрэ сэрыр) ягугъу кы-шылэрэл, Пшымафэрэ сэрыр кьытшъхъасыгъэн фай.

Орэд вариантхэм «зэфэмышлу-зэшлолугъэхэр» ахэтхэу Сэфэр ело, ащкйэ тхылъыр зэхэзыгъэ-уцагъэр егъэмысэ. Орэдхэр зы-угъоирэм орэдыр кьэзылорэм «мы кьэплуагъэр дэгъоу зэгъэ-клугъэпышъ, нэмыкй кьало» ри-лонэу шытыгъэп, орэдылом кы-лорэ вариантыр ары зэхэгъэуца-клом тхылъым дигъэхъагъэр.

Рецензием иавтор «Къэсэй иорэд» шыщ куплет шысэу кьехы: **Кор илэуи сыфэмый, ар-е-ия, Шэр илэуи сыфэмый сэ. Сызыфаер си Къэсэй, ар-е-ия. Ащ нэмыкйи кысыцэгъу сэ.**

«Къэшлэгъуае ку е шы илэу пшъашъэр зыкйыфэмыер» — етхы рецензентым. Ар шыпкьэ, мы вариантыр сэри сыгу рихы-рэл, «Къэсэй иорэд» ехылапгъэу стхыгъэ статьям мырзуштэуи хэстхагъ: «Джауштэу трагедием пародие шыуашэ илэ хъугъэ». /Мы орэдым ехылапгъэхэр зы-шлогъэшлэгъоных кыкьокйымэ, ситхылъ еплъын ыльэккышт: «Шыпкьэр гъусэ дэгъу», Мые-кьуапэ, 2007./

Мы вариантымкйэ ар зы еплъыкй, ау систатъа кыышысы-мылуагъэу нэмыкй еплъыкйи илэн ыльэккышт. Вариантыр зэхэзыл-хъагъэм бай-тхыамыкйэ зэхэдзым пэшлуклорэ сатырхэр гъэлъэ-шыгъэу (гипербола) кьылогъэн-хэкйи мэхъу. Къэсэй тхыамыкла-гъ, пшъагъэм ышыхэр фэягъэхэп ашыпхъу тхыамыкйэм дэклонэу. Мыщ нэмыкй Иофхэр кыыхъа-гъэх нахъ мышлэми, Туфанэкьомэ япшъашъэ итрагедие зэккьы-рэр бай-тхыамыкйэ зэлэгъэуца-р ары. Ащ диштэу мы сатырхэм ягъэпсыкйэ гротеск шыкйи плэмэ нахъ тэрэзынкйи мэхъу.

Рецензентым шьорэкй орэдмэ кьариуалэхэрэми зыдемыгъэ-шъэнхэр ахэтых. Фольклор орэд-мэ вариантыбэ зэралэр ащ тэрэ-зэу кьело, егланэ ахэм зетекйы-хэрэр зэрахэтхэр ыгу рихыырэл.

Кьыбгъурымылорэ гушыгъэхэр орэ-дыжъмэ зэрахэтхэри Сэфэр егъэ-шлагъо. Ары шъхъае, адыгэ фоль-клорым джы кьыдгъурымыло-жырэ гушылабэ хэт, ахэр зэхи-фынхэу тхылъыр зэхэзыгъэуца-гъэм пшъэрылэ илагъэп. Ащ эти-мология Иофшлэнышхо ищыкла-гъ.

«Хьатх Мыхамэт ехылапгъэ орэд» зыфиорэм кьыриуалэх-рэмкйи Сэфэр уенэкьокъун плъэ-кышт. Мы орэдыр «орэд плоным нэсыгъэп» ело ащ. Ары шъхъае, орэдым кьэбарэу игъусэм зан-кйэу кышылуагъ: «Гушыгъэ хэм-ылэу орэдыр макло». Ащ кьы-кйырэн фаер мэхъамэкйэ шыкйэ-пщынэм дежъыунхэу ары. Сэфэр етхы: «Улагъэми сымэджэ хы-лэми шэлуэм, «Ыг» ылонрэл ны-ла, «Ыхъ» нахъ». Орэдым игъусэ кьэбарым кьело: «Шэлугъэ зэра-мылоным пае, шыкйэпщынэм дежъыурэм фэдэу «Ыг» ылозэ щэр зыхаригъэхыгъ». Лпыр шэлу-гъэу арэл, шыкйэпщынэм де-жъыоу кьащигъэхъунэу макъэр джауштэу кьылоштыгъэ. Мыхъа-мэт кьылогъэ мэкъэ шыпкьэр, зэхэпхыгъэми, кьырыплонэу амал кьэгъотыгъошлу плон плэккы-штэп. Арышъ, Мыхамэт «Ыхъ» ылонэу шытыгъэп.

Джауштэу шымылэжъ крити-кэр зэрэтищыклагъэр тыгу кы-гъэккыжъэу Сэфэр статъар ыт-хыгъ, ащ пае уфэрэзэн фэе, ау плон озымыгъэшлэрэ гори рецен-зием хэлъ. Советскэм илэхъан критикэу тилагъэмкйэ атхыгъэми зытхыгъэми кьащытхъу-кьа-щытхъухэти, тхыгъэм шыклагъэ горэхэри илэх, ау а шыклагъэхэм тхылъым ишуагъэ кьыкырагъэ-чырэн алоти аухыжыдтыгъэ. Сэфэр нэмыкй лъэныкьом дихы-хыгъ, шыклагъэмэ дэгъоу ягугъу кьышыгъ, ау шуагъэу тхылъым

хэлъым зы кьырилоллагъэп. Мары ащ рецензиер зэриухыжырэр: «Джыри зэ кьэсэложьы, тхылъыр зэхэзыгъэуцагъэм, дунаим ехы-жыгъэм дао фысилэкйэ арэл, ау гухэкй, нахышлу ышлын гухэлъ илэу орэдыжъхэм захэлэзыхъа-жъым, зэфэмышлу-зэшлолугъэхэр бэу ахэт зэрэхъугъэр».

Ар пшлошъ хъу хъушт: зыгорэм игуао ылоным паеп Сэфэр статъар зыкйитхыгъэр — тхылъыр нахъ дэгъоу кьыдэкйи шлоигъуа-гъэти ары.

Джыри зы, ау грамматикэм ехылапгъэу. Зыфаслорэр Иофыр зыгъэцакйэрэр /субъектыр/ зы нэбгырэу, ар зы пчъагъэм итэу, Иоф зыдашлэрэр /объектыр/ бэу, бэ пчъагъэм итэу хъумэ, объек-тым Иофэу дашлэрэр мытэрэзэу бэ пчъагъэм зэрэрагъэуцорэр ары. А хэукьон-ныгъэр Сэфэр иза-кьоу ышлырэл, аущтэу бэмэ ашлы. Кьэслоштыр Сэфэр иза-кьоу фэгъэхыгъэпышъ, ащ ыгу кьысэбгъэн фаеп, статьям еджэ-хэрэми цыкйу-шъоклүмэ зашло-сэгъанэу кьащыхъунапщтын.

Сэфэр етхы: «Тхылъым игушы-лапэ кьышело кьыдэхъэгъэ адыгэ орэдыжъхэр кьэзыугъоигъэхэр, зытхыжыи зызыгъэфэжыгъэхэр зэлашлэштыгъэ орэдыло цлары-лоу Сэмэгу Гошнагъоу». Орэдхэр кьэзыугъоигъэри тхылъыр зэхэ-зыгъэуцагъэри Сэмэгу Гошна-гъу. Адэ сьд пае «кьэзыугъоигъэ-хэр, зытхыжыи зызыгъэфэжы-гъэхэр» ылора? Орэдхэр кьэзы-угъоигъэр зы нэбгырэ, зызыгъэ-фэжыгъэри ары, ау «орэдыжъ-хэр» бэ пчъагъэм зэритхэм пае, зэдаштэ /согласование/ илэу ашлэу алозэ, Иофэу ашлагъэр мыщ фэдэ конструкием бэ пчъагъэм щы-рагъэуцо, зы нэбгырэм ышлагъэр нэбгырабэмэ ашлагъэу мэхъу. Тэрэзыр мары: «Тхылъым игу-шылапэ кьышело кьыдэхъэгъэ адыгэ орэдыжъхэр кьэзыугъо-игъэр, зытхыжыи зызыгъэфэжыгъэр зэлашлэштыгъэ орэдыло цлары-лоу Сэмэгу Гошнагъоу».

ХЪУТ Казбек.

«Мыекъяуапэ инэфильэхэр» апэрэх

Пчэгум кышцагъэлъэгъорэ искусствэмкIэ Дунэе зэнэ-кыокъоу Шъачэ щыкIуагъэм кыэшъокIо ансамблэ 60 хэлэжъагъ. Адыгеим икIыгъэ купэу «Мыекъяуапэ инэфильэхэм» апэрэ чIыплэр кыафагъэшъошагъ. Художественнэ пашэу, Урысыем изаслуженнэ артистэу, Адыгеимрэ Темыр Осетиимрэ янароднэ артистэу, Кубань искусствэхэмкIэ изаслуженнэ IофышIэшхоу Къулэ Мыхъамэт, кыэшъуакIохэр зыгъасэхэу, Адыгэ Республикэм инароднэ артисткэу НэмытIэкъо Риммэ, Адыгеим изаслуженнэ артистэу Шагудж Батурай, кыэшъуакIохэм тафэгъушIо.

— Дунэе зэнэкыокъум тикIэлэеджакIохэр хэлэжъагъэх. Илээси 10 — 12 зыныбжъхэм

якуп хэтхэу кыашъоу «Лъэпэрышъор» кыашIыгъ, — кыелуатэ Къулэ Мыхъамэт. — Ансамблэм Iоф дзышIэхэрэ НэмытIэкъо Риммэ, Шагудж Батурай, ны-тыхэм, кIэлэегъаджэхэм, культурэмкIэ Министерствэм, зэкIэ Iэпылэгъу кытфэхъухэрэм тафэраз, гъэзетымкIэ «Тхъа-

шъуегъэпсэу» ясложы сIоигъу. Дунаим щыцIэрыIо «Налмэ-сым» хэхъанхэ зылгъэкIышт кIэлэцIыкIухэмрэ ныбжыкIэхэмрэ зыгъасэхэрэм лъэпкъ Iофыгъохэр дэгъоу зэрагъэцакIэхэрэм тегъэгъушIо. «Мыекъяуапэ инэфильэхэр» тинеушIрэ мафэх. Непэ ахэр кыэшъуакIох, кIэлэеджакIох. Ар-

тист цIэрыIохэр, юристхэр, докторхэр, шIэныгъэлэжъхэр кыахкIыныху тащыгугъызэ, ягухэлъышIухэр кыадэхъунхэу, тыдэ Iоф шашIэми ящытху арагъэ-лонэу лъэпкъ искусствэр нахъ лъагъэу алэтынэу тафэлъало.

Сурэтым итыр: ансамблэу «Мыекъяуапэ инэфильэхэр».

ЗЭКЪОШНЫГЪЭМ ИГЪОГУХЭМКIЭ

«Кабардинкэм» сыдигъуи тежэ

Кыэбэртэе-Бэлъкъарым и Къэралыгъо Академическэ кыэшъокIо ансамблэу «Кабардинкэм» иконцерт Мыекъяуапэ щыкIуагъ. Адыгэхэр, урысхэр, ермэлхэр, кыэндзалхэр, Темыр Кавказым щыпсэурэ лъэпкъхэр, IэкIыб хэгъэгумэ кыарыкIыгъэхэр кыош республикэм ипчыхъэзэхэхэ щыгъэгугъэх.

Лъэпкъ кыашъохэу «Уджыр», «ЗэфакIор», «Ислъамыер», «КъэмэчIасэр», сэмэркъэу зыхэлъ кыашъохэр, абхъаз, дагыстан, фэшъхъаф кыашъохэр «Кабардинкэм» кышIыгъэх. Артистхэм лъэпкъ шъуашэу ащыгъхэр зэпэжыуэхэзэ дахэу, зедиштэу кыэшъох. Пчэгум шъуджыхэзэ, лъэпкъ шэн-хабзэхэр искусствэм кышцауатэ. «Кабардинкэм» ихудожественнэ па-

шэу, Кыэбэртэе-Бэлъкъарым изаслуженнэ артистэу, Ингушетием искусствэхэмкIэ изаслуженнэ IофышIэшхоу Iэтэбый Игорь Адыгеим иныбджэгъушIу. Тапэки нахыбэрэ «Кабардинкэр» тиреспубликэ икыалэхэм, районхэм концерт гъэшIэгъонхэр кыащитынэу тэгугъэ.

Сурэтым итыр: «Кабардинкэр» кыэшъо.

ФУТБОЛ. КIЫМЭФЭ ЕШIЭГЪУХЭР

«Динамо» шIухъафтыныр ыгъэфедэщта?

ЯтIонэрэ купым хэт футбол командэхэу Мыекъяуапэ икIымэфэ зэнэкыокъу хэлажърэмэ пэшIорыгъэш ешIэгъухэр аухыгъэх. ХагъэуэфыкIырэ чIыплэхэм афэбэ-нэщтхэр кыахэщыгъэх.

Республикэм истадионэу «Юно-стим» шэмбэтым ыкIи тхъаумафэм щыкIогъэ зэлукIэгъухэр зэраухыгъэхэр зэтэгъапшэх.

«Картонтарэр» — «Лавана» — 7:8, УВД — МГТУ-2 — 3:3, «Нарт» — «Динамо» — 3:5, «Звезда» — «Факел» — 3:1, «Джокер» — МГГТК — 5:3, «Радуга» — «Спортмастер-2» — 7:1, «Зэкъошныгъ-94» — «Фышт» — 4:6, «Ханскэр» — «Газпром» — 0:8.

КIэух ешIэгъухэр яIэнхэм ыпэкIэ УВД-м, «Динамо», МГТУ-2-м очко пчъагъэу яIэр зэфэдызыгъ — 10. ТекIоныгъэр зэкIэми ящыкIэгъагъ — хагъэуэфыкIырэ чIыплэхэм афэбэ-нэщтхэм фэшI. МГТУ-2-р УВД-м IукIагъ. УВД-р нахъ дэгъоу

ешIэу кыэлъагъоштыгъэми, МГТУ-2-р текIоныгъэм нахъ пэблэгъагъ. МГТУ-2-м ифутболистэу Сетэ Анзор ухъумаIом IэкIэки, кыэлапчъэм пэблагъэу Iэгуаор игъусэхэм ащыщэу Хьоклон Заур ритыгъ. Заур псын-кIэу кыэлапчъэм дауи, хъагъэм Iэгуаор ридзагъ. Такыкь заулэ тешIагъэу Масис Фарманян МГТУ-2-м икыэлапчъэ Iэгуаор дидзагъ — 1:1. Максат Курбангельдыевым пчъагъэр 2:1-м негъэсы. УВД-м ифутболистэу Шымыгъэху Рустам хъагъэм Iэгуаор редзэ — 2:2. ЕшIэгъур кIэухым фэкIуагъэу Иныху Батыр УВД-м иухъумаIохэр ыгъэ-плэхъухи, дахэу кыэлапчъэм Iэгуаор дидзагъ. ЗэлукIэгъур аухыным фэшI зы такыкь кыэнагъэу Роман Торосян пчъагъэр 3:3-м негъэсы. МГТУ-2-м ифутболистхэр гукъаом хэтхэу псын-кIэу апэ-кIэ илгыгъэх. Максат Курбангельдыевыр УВД-м икыэлапчъэ

благъэу екIугъ, ау имыщыкIэгъахэу гулагъэ, Iэгуаоу зэуагъэр кыэлапчъэм ыбгъукIэ быбыгъэ... ЗэрэхъугъэмкIэ, УВД-мрэ МГТУ-2-мрэ «Динамо» шIухъафтын фашIыгъ. Полицием ифутболистхэр 5:3-у «Нартым» текIохи, финалым щешIэнхэу фитыныгъэ кыдахыгъ.

ЧIыплэхэр зэтэгъапшэх

КУПЭУ «А»-р

1. «Спортмастер» — 19
2. «Джокер» — 16
3. МГГТК — 16
4. «Звезда» — 15
5. «Лавина» — 15
6. «Картонтарэр» — 10
7. «Фышт» — 6

8. «Факел» — 6
9. «Зэкъошныгъ-94» — 0.

КУПЭУ «Б»-р

1. «Кавказ» — 19
2. «Газпром» — 17
3. «Радуга» — 14
4. «Динамо» — 13
5. МГТУ-2 — 11
6. УВД — 11
7. «Нарт» — 7
8. «Спортмастер-2» — 6
9. «Ханскэр» — 4.

Шэмбэтым зэдешIэщтхэр

«Спортмастер» — «Динамо»
«Джокер» — «Радуга»
«Кавказ» — «Звезда»
«Газпром» — МГГТК.

ЕшIэгъухэр стадионэу «Юно-стим» сыхъатыр 11-м щаублэщтых. ТекIоныгъэр кыдзыыхэрэр тхъаумафэм финалныкыом щызэлукIэщтых.

Нэклубгъор зыгъэхъазырыгъэр ЕМТIЫЛЪ Нурбий.

Зэхэзыхагъэхэр:
Адыгэ Республикэм
и Къэралыгъо
Совет — Хасэр,
иминистрэхэм
я Кабинет

КыдзыгъэкIырэр:
Адыгэ Республикэм
лъэпкъ IофхэмкIэ,
IэкIыб кыэралхэм
ащыпсэурэ тилъэп-
кыэгъухэм адырIэ
зэпхыныгъэхэмкIэ
ыкIи кыэбар жъу-
гъэм иамалхэмкIэ
и Комитет
Адресыр: ур.Кре-
стьянскэр, 236

Редактор
шъхъалэр

ДЭРБЭ
ТИМУР

Редакциер
зыхэщыIэр:
385000,
кь. Мыекъяуапэ,
ур. Первомайскэр,
197.

Телефонхэр:
приемнэр:
52-16-79,
редактор шъхъалэм
иапэрэ:
гуадзэр:
52-49-44,
редактор гуадзэр-
пшгъэдэкIыжъ зы-
хыырэ секретары:
52-16-77.
E-mail:
adygvoice@mail.ru

Зыщаушыхъаты-
гъэр:
Урысые Федерацием
хэутын IофхэмкIэ,
телерадиокъэтын-
хэмкIэ ыкIи зэлы-
IэсыкIэ амалхэмкIэ
и Министерствэ
и Темыр-Кавказ
чыплэ гъэлоры-
шIапл, зэраушыхъа-
тыгъэ номерыр
ПИ №10-3892

Гъэзетым кыхиу-
тыхэрэм мышып-
кыагъэу кыахафэ-
хэрэмкIэ кызыт-
хыгъэхэм пшгъэдэ-
кIыжъ ахы. Кыа-
тхэхэрэмрэ гъэзе-
тым щылажъэхэр-
рэмрэ яеплъыкIэ
зэтемыфэн ылгэ-
кIышт. Гъэзет-
еджэхэм кыт-
фагъэхырэ тхы-
гъэхэр зэхэтфы-
хэрэп ыкIи кы-
зытхыгъэхэм
алэкIэдгъэхъа-
жыхэрэп.

Зыщыхаутырэр
ОАО-у
«Полиграф-ЮГ»,
385000,
кь. Мыекъяуапэ,
ур. Пионерскэр,
268

Пчъагъэр
3446
Индексхэр
52161
52162
Зак. 79

Хэутыным
узщыкIэтхэнэу щыт
уахътэр
Сыхъатыр 18.00
ЗыщыкIэтхэгъэхэ
уахътэр
Сыхъатыр 18.00